

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему ТЕКСТОТВІРНА Й СТИЛЕТВІРНА ФУНКЦІЯ
АНТРОПОЛЕКСЕМ У ТВОРАХ М. МАТІОС «НАЦІЯ» ТА «СОЛОДКА
ДАРУСЯ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0358-з/у,
спеціальності 035 “Філологія”
освітньої програми “Українська мова та література”
спеціалізації 035.01 “Українська мова та література”

_____ К. В. Мороз
Керівник _____ канд. філол. наук,
доц. Л. М. Стовбур
Рецензент _____ канд. філол. наук,
доц. І. І. Ільченко

Запоріжжя

2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет філологічний

Кафедра української мови

Рівень вищої освіти магістр

Спеціальність 035 “Філологія”

Освітня програма “Українська мова та література”

Спеціалізація 035.01 “Українська мова та література”

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри української мови

_____ Р. О. Христіанінова

24 жовтня 2018 року.

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ
Мороз Катерині Валеріївни

1. Тема роботи *Текстотвірна й стилетвірна функція антрополоксем у творах М. Матіос “Нація” та “Солодка Даруся”*, керівник роботи *Стовбур Любов Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент*, затверджені наказом ЗНУ від 24 травня 2019 року № 782-с.
2. Строк подання студентом роботи 25.12.2019 р.
3. Вихідні дані до роботи : *Матіос М. Нація. Проза. Львів : Кальварія, 2002. 216 с.; Матіос М. Солодка Даруся. Львів : Кальварія, 2007. 174 с.; наукові праці Л. О. Белея, В.М. Калинника, Л. Г. Мосенко, К. В. Подольської та ін.*
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)
 1. Походження чоловічого та жіночого іменника, виявленого у творі М. Матіос “Нація” та “Солодка Даруся”.
 2. Лексико-семантична характеристика імен героїв у творі.
 3. Дериваційна природа антропонімів у книзі М. Матіос “Нація” та “Солодка Даруся”.

5. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Стовбур Л. М., доцент	02.03.2019	02.03.2019
Перший розділ	Стовбур Л. М., доцент	03.05.2019	03.05.2019
Другий розділ	Стовбур Л. М., доцент	04.08.2019	04.08.2019
Третій розділ	Стовбур Л. М., доцент	11.10.2019	11.10.2019
Висновки	Стовбур Л. М., доцент	14.11.2019	14.11.2019

6. Дата видачі завдання – 24 вересня 2018 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх вивчення та аналіз; укладання бібліографії	Вересень – жовтень 2018 р.	Виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	Вересень – грудень 2018 р.	Виконано
3.	Написання вступу	Січень 2019 р.	Виконано
4.	Підготовка розділу 1 «Еволюція антропонімних досліджень на теренах України»	Лютий– березень 2019 р.	Виконано
5.	Написання розділу 2 «Функціонування антропонімів у книзі М. Матіос “Нація”»	Березень – травень 2019 р.	Виконано
6.	Робота над розділом 3 «Мовно-стилістичне навантаження антропонімів у романі Марії Матіос “Солодка Даруся”»	Вересень – жовтень 2019 р.	Виконано
7.	Формулювання висновків	Листопад 2019 р.	Виконано
8.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	Грудень 2019 р.	Виконано
9.	Захист роботи	Січень 2020 р.	Виконано

Студентка _____

К. В. Мороз

Керівник роботи _____

Л. М. Стовбур

Нормоконтроль пройдено.

Нормоконтролер _____

Л. М. Стовбур

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра «Текстотвірна й стилетвірна функція антрополексем у творах М. Матіос “Нація” та “Солодка Даруся” містить 72 сторінки.

Для виконання кваліфікаційної роботи виявлено 82 антропоніми, опрацьовано 54 наукових джерела.

Об’єктом дослідження – літературно-художня антропонімія твору М. Матіос “Нація” та “Солодка Даруся”.

Предметом вивчення слугували склад, структура та функціонально-стилістичні можливості українських літературно-художніх антропонімів у книзі М. Матіос “Нація” та “Солодка Даруся”.

Мета роботи – системний функціонально-стилістичний аналіз літературно-художньої антропонімії збірки новел “Нація” та аналіз семантико-функціональних особливостей антропонімів як компонентів художньо-образної системи твору з урахуванням їх асоціативно-сміслових зв’язків у романі Марії Матіос “Солодка Даруся”.

У процесі дослідження виконано такі **завдання**:

1) досліджено еволюцію вітчизняної наукової думки в царині антропонімних досліджень;

2) зібрано й систематизовано літературно-художні антропоніми збірки “Нація”; проаналізували семантико-функціональні особливості антропонімів як компонентів художньо-образної системи твору з урахуванням їх асоціативносміслових зв’язків у романі Марії Матіос “Солодка Даруся”;

3) з’ясовано, як індивідуально-стильові уподобання письменниці впливають на якісний та кількісний склад її літературно-художнього антропонімікону.

Дослідження велось із застосуванням описового **методу**, що передбачає лінгвістичне спостереження, узагальнення та класифікацію матеріалу.

Наукова новизна роботи полягає у з’ясуванні особливостей використання антропонімічних назв у творах М. Матіос “Нація” та “Солодка Даруся”, основні її положення та висновки можуть бути використані при дослідженні літературно-художньої антропонімії інших письменників, у лексикографічній практиці, зокрема при укладанні словника української літературно-художньої антропонімії.

Сфера застосування. Результати дослідження можуть бути використані в школах різних типів на уроках української мови при вивченні розділу “Антропоніми української літературної мови”, у вишах, а також на спецкурсах і спецсемінарах з фразеології, етнолінгвістики.

Ключові слова: АНТРОПОНІМ, АНТРОПОМОДЕЛЬ, ВЛАСНА НАЗВА, ОНІМ, ОНОМАСТИКА, ФУНКЦІЯ

ABSTRACT

The qualification work of the Master of Arts «The text-creating and style-creating function of anthroponyms in the works of M. Matios “Nation” and “Solodka Darusya” contains 72 pages.

To fulfill the thesis 82 anthroponyms were identified and 54 scientific sources were analyzed.

The object of the study was the literary and artistic anthroponymy of the work by M. Matios “Nation” and “Solodka Darusya”.

The subject of the study was the composition, structure and functional-stylistic possibilities of Ukrainian literary and artistic anthroponyms in the book by M. Matios “Nation” and “Solodka Darusya”.

The aim of this study was a systematic functions of the literary and artistic anthroponymy of the collection of short stories “Nation” and the analysis of the semantic-functional features of anthroponyms as components of the artistic-figurative system of the work, taking into account their associative-semantic connections in the novel by Maria Matias.

During the research the following **tasks** were performed:

1) investigated the evolution of domestic scientific thought in the field of anthroponymic research;

2) collected and systematized the literary and artistic anthroponyms of the Nation collection; analyzed the semantico-functional features of anthroponyms as components of the artistic-figurative system of a work, taking into account their associative-meaning connections in Maria Matios's novel “Solodka Darusya”;

3) to find out how the writer's individual style preferences influence the qualitative and quantitative composition of her literary and artistic anthroponymic.

The study was conducted using a descriptive **method** that involves linguistic observation, generalization and classification of material.

Scientific novelty of the study is to find out the peculiarities of the use of anthroponymic names in the works of M. Matios “Nation” and “Solodka Darusya”, its main provisions and conclusions can be used in the study of literary and artistic anthroponymy of other writers, in lexicographic practice, in particular in writing dictionary of Ukrainian literary and artistic anthroponymy.

Application Field. The results of the study can be used in schools of different types in the lessons of the Ukrainian language in the study of the section “Anthroponyms of the Ukrainian literary language”, in universities, as well as in special courses and special seminars on phraseology, ethnolinguistics.

Keywords: ANTHROPONYM, ANTHROPOMODEL, OWN NAME, THEME, ONOMASTICS, FUNCTION

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ЕВОЛЮЦІЯ АНТРОПОНІМНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ.....	12
РОЗДІЛ 2. ФУНКЦІОНУВАННЯ АНТРОПОНАЗВ У КНИЗІ М. МАТІОС «НАЦІЯ».....	24
2. 1. Чоловічий антропонімікон.....	24
2. 2. Жіночий іменник	29
2. 3. Прізвища та прізвиська у творі	38
РОЗДІЛ 3. МОВНО-СТИЛІСТИЧНЕ НАВАНТАЖЕННЯ АНТРОПОНІМІВ У РОМАНІ МАРІЇ МАТІОС «СОЛОДКА ДАРУСЯ».....	43
3. 1. Чоловічий антропомікон.....	43
3. 2. Жіночий іменник.....	46
3. 3. Прізвища та прізвиська в книзі	56
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68

ВСТУП

Літературна ономастика – розділ мовознавства, що вивчає власні назви в структурі художнього твору. Вивчення антропонімікону художнього твору дає змогу вченим виробити адекватні методи і прийоми, визначити нові поняття. Тому поява численних розвідок у галузі літературної ономастики дає змогу виявити специфічні особливості онімного простору, нові шляхи дослідження ролі власних назв у моделюванні художньої картини світу. Одним із важливих аспектів вивчення індивідуально-авторського стилю є всебічний аналіз словотвірних, функціональних і семантичних особливостей його творів.

Ім'я – невід'ємний елемент форми художнього твору, складник стилю письменника, один із засобів художнього образу. Вони можуть нести в собі яскраво виражене семантичне навантаження, мати незвичайне звукове оформлення, прихований асоціативний зміст, у якому концентровано виражений авторський задум. Крім того, система імен певного твору – це завжди носій конотацій історичного, соціального, локального та національного плану, що найперше стосується реалістичних творів. Водночас слід констатувати, що вивчення художнього твору під кутом зору літературних антропонімів є напрямом відносно новим у світовій науковій практиці. Тривалий час такі дослідження не виокремлювалися з кола суто лінгвістичної проблематики власного імені.

Стрімкий розвиток ономастики спостерігається з 50-х років ХХ століття. Останнім часом в українському мовознавстві спостерігається тенденція перетворення літературної ономастики з «вторинної» дисципліни на самодостатній науковий напрям. Про це свідчить суттєве зростання ролі мовознавчих аспектів антропоніміки як у тематиці ономастичних конференцій, так і у більш широкому науковому дискурсі [12, с. 14].

В. Д. Бондалетов виділяє такі основні функції онімів: номінативну, ідентифікаційну, диференційну; і другорядні (похідні): соціальну, емоційну, акумулятивну, дейктичну, функцію «введення в ряд», адресну, експресивну, естетичну, стилістичну [8, с. 21]. В. М. Калінкін говорить, що функції поетонімів представлені їх двома видами: інформаційно- стилістичними (номінативною, ідентифікуючою, описовою, локалізуючою, фоновою, соціальною) та емоційно-стилістичними (характеризувальною, експресивною, емоційно-оцінною, алюзивною, символічною). Стилiстичні функції поетонімів виражаються різноманітними шляхами: через фонетичні засоби (алітерацію, асонанс, апокопу, афезу, омофонію, омографію, паронімію), промовистими іменуваннями, через контекст, граматичні засоби (морфологічні та синтаксичні), через включення до складу стилістичних фігур.

Л. О. Белей, досліджуючи літературно-художні антропоніми, запропонував розрізнати їх за стилістичною функцією, яка ґрунтується на принципі стилістичної домінанти. Таким чином він виділяє чотири групи літературних антропонімів: нейтральні, характеристичні, деалектичні й ідеологічні [4, с. 8]. Функціонування власних назв у тексті має свою специфіку. Власні назви повинні бути стилістично правильними і точними, відповідати духу, ідеї, меті твору, зобов'язані передавати характерний колорит, а іноді – і певний спеціальний сенс, особливе значення, в якому виражене авторська ідея. Вдало підібране ім'я стає додатковим засобом характеристики персонажа, підсилює емоційне враження від усього твору. Функцій літературної онімії може бути безліч, а пошук стрункої, загальноприйнятої класифікації функцій поетонімів повинен продовжуватися, адже ні в українській, ні у міжнародній ономастиці дослідники поки що не розробили єдиної такої систематизації [4, с. 10].

Актуальність дослідження полягає в необхідності вироблення ґрунтовного системного підходу до аналізу антропонімів як складного

лінгвістичного явища, спираючись на сучасний мовний матеріал. Результати дослідження сприяють подальшому вивченню й глибшому розумінню специфіки художньо – естетичних властивостей сучасного поетичного слова, розширюють наукові знання про особливості антропоніму як однієї з основних категорій стилістики художньої літератури.

Об’єкт дослідження – стилетвірна функція антропонімів у книгах М. Матіос «Нація» та «Солодка Даруся».

Предметом дослідження є склад, структура та функціонально-стилістичні можливості українських літературно-художніх антропонімів у книзі М. Матіос «Нація» та «Солодка Даруся».

Мета роботи – системний функціонально-стилістичний аналіз літературно-художньої антропонімії збірки новел М. Матіос «Нація» та аналіз семантико-функціональних особливостей антропонімів як компонентів художньо-образної системи твору з урахуванням їх асоціативно-сміслових зв’язків у романі тієї ж авторки «Солодка Даруся».

Відповідно до мети дослідження передбачається виконання таких **завдань:**

- 1) дослідити еволюцію вітчизняної наукової думки в царині антропонімних досліджень;
- 2) зібрати й систематизувати літературно-художні антропоніми збірки «Нація»;
- 3) проаналізувати семантико-функціональні особливості антропонімів як компонентів художньо-образної системи твору з урахуванням їх асоціативно-сміслових зв’язків у романі Марії Матіос «Солодка Даруся»;
- 4) з’ясувати, як індивідуально-стильові уподобання письменниці впливають на якісний та кількісний склад її літературно-художнього антропонімікону.

Методи дослідження: у роботі основним є описовий метод, що передбачає лінгвістичне спостереження, узагальнення та класифікацію матеріалу.

Наукова новизна роботи полягає у з'ясуванні особливостей використання антопонімічних назв у творах М. Матіос «Нація» та «Солодка Даруся», основні її положення та висновки можуть бути використані при дослідженні літературно-художньої антропонімії інших письменників, у лексикографічній практиці, зокрема при укладанні словника української літературно-художньої антропонімії.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що основні його положення та висновки можуть бути використані при вивченні літературнохудожньої антропонімії інших письменників, у лексикографічній практиці.

Апробації результатів дослідження. Основні положення роботи були оприлюднені на:

- VIII Міжнародній науковій конференції «Концептуальні проблеми функціонування мови в полікультурному просторі», що проходила 29 березня 2019 року в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького;
- Міжнародній науково-практичній конференції «Нове у філології сучасного світу», що проходила у Львові: ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2019 року ;

Публікації :

1. Стовбур Л. М., Мороз К. В. Стилетвірна функція антропонімів у книзі М. Матіос «Нація». Мова. Свідомість. Концепт: зб. наук. статей / відп. ред. О. Г. Хомчак. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2019. Вип. 9. С. 145–149.
2. Стовбур Л. М., Мороз К. В. Текстотвірна роль жіночих антропонімів у книзі М. Матіос «Нація». Нове у філології сучасного світу : матеріали

міжнародної науково-практичної конференції. Львів : ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2019. С. 40–44.

РОЗДІЛ 1

ЕВОЛЮЦІЯ АНТРОПОНІМНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ

Вивчення слов'янських автохтонних імен (надалі САІ) має в українській антропоніміці уже більш ніж піввікову історію. До початку ХХ ст. імена вміщувались у церковні календарі та місяцеслови. Це давало змогу церкві регламентувати репертуар імен, не допускаючи народного впливу на їх вибір. Із середини ХІХ ст. вплив церкви у цих питаннях починає дещо слабшати. Античні часи демонструють складну систему власних особових імен, які дешифруються тільки в зв'язку з основними філософськими поняттями. Вивчення слов'янських автохтонних імен (САІ) має в українській антропоніміці уже більш ніж піввікову історію. До початку ХХ ст. імена вміщувались у церковні календарі та місяцеслови.

Це давало змогу церкві регламентувати репертуар імен, не допускаючи народного впливу на їх вибір. Із середини ХІХ ст. вплив церкви у цих питаннях починає дещо слабшати [8, с. 15].

Термін антропонімії у широкому розумінні означає сукупність лінгвістичних груп, якими позначаються як власні імена людей (прізвище, ім'я, по-батькові, прізвисько), так і назви їхніх фізичних якостей, зокрема віку, статі, зовнішніх ознак (немовля, дитина, молодик, дівчина, красуня) тощо. Власні імена та назви певних якостей людей, що складають істотну частку українського ономастикону, цінне джерело з історії українського етногенезу, культурогенезу, суспільних та міжкультурних взаємин [8, с. 20].

Ім'я людини — це юридично зафіксоване слово для ідентифікації особи. Появу імен прийнято відносити до часів, коли почала складатися мова неандертальців. Кожен народ протягом тисячоліть виробив свої власні

імена, в яких відбилася його духовна культура, характер і світогляд. Свій іменослов мали й українці.

Система імен українського народу формувалась упродовж багатьох століть. Основу її складають імена християнського календаря: грецькі, римські, єврейські. Їх поширенню найбільше сприяло запровадження християнського обряду хрещення, коли священик давав дитині ім'я відповідного святого, нерідко чужомовне й малозрозуміле. Тому українці намагалися надати таким іменам власного фонетичного і морфологічного вигляду, наприклад, Прокофій – Прокіп, Ігнатій – Гнат, Василій – Василь, Даниїл – Данило, Юрій – Юрко, Дмитрій – Дмитро і т. ін. Поступово християнські імена витіснили прадавні українські, такі як Добриня, Будило, Божко, Радомир, Дана, Купава, Світогора та ін. Однак ще кілька століть після християнізації існувала практика давати дітям подвійне ім'я – християнське і праслов'янське [8, с. 24].

З XIV ст. почалося переслідування язичницьких імен, оскільки церковники вважали їх "неканонічними". Проте народ не перестав називати дітей рідними іменами. Майже кожен українець мав два імені: одне рідне, яке за традицією давали батьки, друге церковне, яке давав священик при хрещенні. Це засвідчують писемні джерела: "Князь Михайло, зовомий Святополк", "Ім'я цьому крестное Яков, а мирское – Творимир" тощо. Ця традиція збереглася й у пізніші часи, згадаємо, наприклад, подвійне ім'я Богдан Зиновій гетьмана Хмельницького. Проте з часом християнське ім'я стало головним, а народне збереглося як прізвище: Тригуб, Хмара, Божко, Гопко, Богород та ін.

Прадавні імена зберігають цінну інформацію про обставини життя окремої особи, сім'ї, роду. Наприклад, довгоочікуваного сина називали Ждан, небажаного – Неждан, Нечай, перший син діставав ім'я Одинець, Третій – Третяк і т. ін. В іменах відображались певні риси характеру людини (Буян), пора року (Зима), віра в магічну силу імені (Береза, Лев, Орел) тощо.

Погані імена (Горе, Нелюб, Некрас, Захвораї), на думку наших предків, мали захищати дітей від негод, злих сил. У дохристиянський період були поширені й двоосновні імена з компонентами -слав, -мир, -волод, -гост, -бор: Мирослав, Володимир, Всеволод, Ратибор та ін. Вони в основному побутували у княжому середовищі й мали підкреслювати особливі якості княжих нащадків – мужність, владність, прагнення до військової, державної слави, мудрість тощо [8, с. 25].

Вивчення сучасного українського іменослову також важливе для історика, оскільки склад іменного репертуару відображає історичні, суспільні, особисті уподобання сучасного українця в межах незалежної української держави. Оними як розгалужена система власних назв стали предметом активного дослідження в сучасному українському мовознавстві (Н. Дзятківська, М. Красовський, Л. Масенко, Ю. Редько Л. Скрипник).

Подібне наукове поживлення можна пояснити, очевидно, тим, що ономастикон – це оригінальний набір власних найменувань із характерними фонетичними трансформаціями, з розмаїтістю пестливих іменних форм, зі специфічним комплексом продуктивних словотворчих засобів [8, с. 80]. До того ж такий матеріал репрезентує національну самобутність українців, їхню історію, а відтак має неабияку практичну значущість, є одним із ефективних засобів, який сприяє розвитку соціокультурної компетенції читача.

Нині, на думку З. Бакум, виокремлено й описано класи онімів, у межах яких подано чимало підкласів найменувань (антропоніми, топоніми, етніоніми, космоніми, зооніми, теоніми, міфоніми, ергоніми) [2, с. 156]. Укладено словники та довідники топонімів, астронімів, теонімів, прізвищ, імен та ін. З'являється чимало праць, присвячених ролі ономастикону в художньому творі. Так, наприклад, антропоніми (особисті імена, імена по батькові, прізвища, прізвиська персонажів залучені для створення літературних образів у складі інших стилістичних засобів) створюють

тематичне поле, відіграють конструктивну роль у передачі людських взаємин, відтінків наївності, офіційності, вікових оцінок та інших модальних характеристик. Власні імена у творах подані зазвичай у різноманітних інтерпретаціях: від офіційних форм – прізвище, ім'я, по батькові – до улесливо пестливих, буденних, що значною мірою сприяє дослідженню їх функціонування, мети і ситуації використання, способів творення та структури в ономастиці українського мовознавства.

У складі сучасних українських імен дослідники виділяють кілька шарів:

1. Візантійські християнські імена, або імена християнського календаря, запозичені разом із введенням християнства на Русі у X ст. Ці канонізовані (узаконені) церквою і зафіксовані у спеціальних книгах (святцях) імена давалися під час хрещення. Візантійські імена, окрім давньогрецьких, охоплювали давньоримські й давньоєврейські, а також незначну частину імен тих народів, з якими греки візантійської доби підтримували торговельні й культурні зв'язки. До них належать популярні в Україні імена Іван, Олексій, Михайло, Григорій, Петро, Федір, Ганна, Олена, Катерина. На українському мовному ґрунті вони набули специфічного звукового оформлення і вже давно не сприймаються як запозичені.

2. Давньоруські – Володимир, Всеволод, Ростислав, Людмила, Світлана та ін., у тому числі кальки з грецької мови – Богдан, Віра, Надія, Любов, окремі імена скандинавського походження — Ігор, Олег, Ольга, що побутували в Давній Русі.

3. Імена, запозичені із західнослов'янських та південнослов'янських мов: Ванда, Ружена, Власта, Мечислав та ін.

4. Імена, запозичені із західноєвропейських мов: Альберт, Арнольд, Артур, Жанна, Елеонора, Віолетта та ін. Інколи в колі тієї чи іншої родини виникають індивідуальні імена-новотвори, що відображають

компроміс між членами родини під час обрання імені для дитини (наприклад, Вальжанна — Валентина і Жанна). Але такі випадки досить рідкі. У наші дні переважна більшість імен, якими називають новонароджених, належить до системи традиційних імен, успадкованих від попередніх поколінь [6, с. 30].

Спільна для всієї України система імен має на окремих територіях свої особливості, зумовлені історичними, політичними та географічними чинниками. Наприклад, серед корінного українського населення Закарпаття побутують численні запозичення угорського, чеського, румунського, німецького походження.

Українським іменам властиве явище варіантності, яке поширене не лише в розмовно-побутовому іменному репертуарі, а й серед документальних імен (тобто тих, що фіксуються у документах). На відміну від документальних імен, що мають порівняно небагато усталених варіантів (Єремія — Ярема, Євсей — Овсій, Мойсей — Мусій, Ігнатій — Ігнат, Гнат, Арсеній — Арсен, Стефан — Степан, Устин — Устим та ін.), розмовно-побутові імена вирізняються великим розмаїттям.

Зокрема, дослідники зафіксували близько 70 варіантів імені Ганна (Ганьча, Ганьзя, Ганішка, Онизя тощо), понад 100 варіантів імені Іван (Іванко, Івась, Івануца, Івон тощо). Це свідчить не лише про багатство фантазії українців у творенні такого специфічного джерела, як людське ім'я, а й про своєрідність іменотворення у різних регіонах України в різні історичні епохи [7, с. 48].

За новітніх часів учені констатують повну відсутність соціальної диференціації особових імен в Україні (однаковим набором імен користуються у родинах робітників, селян та інтелігенції), інтенсивне зближення міського і сільського іменного репертуару. Лідерство по всій Україні тривалий час утримують імена Андрій, Віктор, Віталій, Володимир, Дмитро, Євген, Ігор, Олег, Олександр, Сергій, Юрій; Людмила, Марина,

Наталія (Наталя, Наталка), Олена, Ольга, Світлана, Тетяна. До імен масового поширення останнім часом долучилися Максим, Роман, Руслан; Алла, Валентина. Вікторія, Ганна (Анна), Інна, Оксана, Юлія. Рідше використовуються імена Анатолій, Богдан, Вадим, Василь, Микола, Валерій, Павло, Петро, Станіслав, Ярослав, Тарас; Галина, Віра, Надія, Любов, Катерина, Лариса, Тамара, ще донедавна вельми поширені. Це певною мірою пояснюється тим, що останнім часом до іменного репертуару залучаються призабуті імена Арсен, Артем, Гліб, Данило, Денис, Гван, Гля, Кирило; Анастасія, Дарима, Євдокія, Соломія, Ярина та ін. Водночас досить рідкими стали такі традиційні імена, як Георгій, Лев, Марко, Степан, Федір, Яків; Зиновія, Поліна, Раїса, Зоя, Марта та ін [5, с. 45].

Функціонування імен в Україні має певну своєрідність порівняно з іншими слов'янськими народами. Вона найбільш очевидна у сфері жіночих імен з виразним поетичним забарвленням: Зорина, Зоряна, Калина, Маїна, Сніжана, Юнія, Розалія. Останнім часом дівчаток нерідко називають іменами, утвореними від чоловічих: Адріана, Богдана, Віталіна, Іванна, Леоніда, Михайлина, Павла, Руслана тощо. Активізується вибір давньоукраїнських і слов'янських імен з компонентами -мир, -слав: Дзвенимира, Дзвенислава, Златослава, Зореслава, Квітослава, Мирослава, Ярослава та ін.

Ці факти свідчать про те, що жіночий іменний репертуар швидше зреагував на ті суспільно-політичні зміни, що відбулися в українській державі. Крім того, при виборі імені для дівчинки батьки відчувають себе вільніше, оскільки чоловіче ім'я в майбутньому має стати по – батькові. Тому, обираючи ім'я для хлопчика, батьки надають перевагу традиційним іменам. Неабияке значення при виборі імені дитини мають також і сімейні традиції, популярність історичних осіб, діячів культури тощо. Такі імена як Богдан, Тарас, Леся, завжди асоціювалися з видатними постатями

української історії – Богданом Хмельницьким, Тарасом Шевченком, Лесею Українкою.

На відміну від особових імен, прізвища виникають значно пізніше, в епоху середньовіччя. Основою для них спочатку слугувало родове ім'я, тобто ім'я засновника роду. Серед міфічних родоначальників писемні джерела згадують Дажбога, Сварога, Белеса (Сварожичі, Дажбогові сини, Велесові онуки). В період формування ранньофеодальної держави та княжих родів (династій), першоосновою майбутнього прізвища слугувало ім'я засновника династії, яке фактично трансформувалося у родове ім'я по-батькові для всіх нащадків даної історичної (певною мірою ще напівміфічної) особи: Кий – Києвичі, Рюрик – Рюриковичі. Однак у межах спочатку єдиного княжого роду поступово виникають усе нові гілки, які відрізняються одна від одної саме завдяки існуванню власного родового імені-прізвища – Ярославичі, Ольговичі, Ростиславичі, Мономаховичі. Традиція позначення княжих родів іменем засновника династії зберігалася в Україні до другої половини XV ст. (князі Олельковичі).

Формування українських прізвищ було пов'язане також із розвитком феодального землеволодіння та шляхетного стану. Прізвища магнатських родів часто походили від назви землеволодіння – князі Острозькі, Збараські тощо. Основу прізвищ середньої та дрібної безземельної шляхти, як правило, складали прізвиська родозасновників – Косинський, Хмельницький, Смотрицький і т. ін. Що ж стосується інших соціальних верств тогочасного суспільства (міщани, селяни, козаки), то серед них прізвища починають формуватися відповідно до основних занять, соціального й етнічного походження, особистих якостей тощо.

Найбільшого поширення набули українські прізвища з форматом "енко", що означає "син" (Сергієнко – син Сергія), форматом "чук", "ук", "юк" (те ж саме – Кузьмук, Климчук), "ський", "цький", "зький" –вказує на місце проживання або шляхетне походження (Острозький, Грушевський,

Вишневецький), "ович", "евич" – від імені по-батькові (Федорович, Юркевич). У багатьох українських прізвищах зафіксовані професії предків – Мирошник, Коваль, Скляр, Швець; соціальний статус особи в минулому: Козаченко – син козака, Панчук – син пана, Удовиченко – син удови, Байстриюченко – син незаконнонародженого; етнічне походження: Литвиненко – син литвина (литовця), Москаленко – син росіянина, Ляшенко – син поляка, Татарчук – син татарина і т. ін.

Значна частина українських прізвищ походить від прізвиськ. Особливо поширеними прізвиська були у козацькому середовищі. Наприклад, Петро Конашевич Сагайдачний деякі дослідники тлумачать як ім'я, ім'я по-батькові або прізвище (від імені Конон, Конаш) та прізвисько, яке гетьман дістав за вміння влучно стріляти із лука (сагайдак – сумка для стріл). На прізвища поступово перетворилися й інші прізвиська представників українського козацтва – Кішка, Безштанько, Перебийніс, Довгань, Чорний, Розумовський, Скоропадський тощо. При цьому ті роди, що набули дворянства, додали до прізвищ шляхетне закінчення "ський".

На відміну від імен, прізвища практично не мають мовотворень. Вони зафіксували поширеність у минулому тих імен, що нині є рідкісними, адже серед українців масовими є прізвища Мусієнко, Оніщенко, Гавриленко, Степаненко, Свиридович, Антонович та ін. Ономастика «репрезентує національну самобутність українців, їхню історію, а відтак має неабияку практичну значущість, є одним із ефективних засобів, який сприяє розвитку соціокультурної компетенції читача» [5, с. 197].

Г. Бичик обґрунтовує важливість вивчення системи власних назв у художньому творі, наголошуючи, що вони становлять невід'ємну лексичну категорію тексту, разом з іншими мовними засобами «реалізують авторську концепцію світобачення, сприяють побудові художнього образу» [7, с. 339].

Органічна властивість власних назв – безпосереднє виконання власне номінативної функції. Проте у прозовій мові вона завуальовується

замкненістю онімічної системи літературного контексту, що призводить до втрати свого провідного значення. На думку М. Карпенко, перше місце займає стилістика, яка репрезентує велику кількість функцій власних назв, що досить виразно поділяються на інформаційну та емоційну групи [17, с. 281]. Так, О. Сколоздра зауважує, що власні назви персонажів, окрім власне номінативної функції, також «характеризують денотатів, разом з іншими одиницями відображають творче мислення письменника, багатство його мови, особливості стилю» [30, с. 355].

Виокремлюють різні антропомоделі:

I. Антропомодель «ім'я» як особиста назви людини, що дається їй при народженні. Ця антропомодель активна в усіх творах представниць жіночої прози. Українські авторки найчастіше обирають імена, які співзвучні з сучасністю, для того аби створити чи передати реальність часового простору. Прикладом цього можуть слугувати чоловічі імена, використані у художньому доробку М. Матіос «Нація»: Леонід, Петро («Юр'яна і Довгопол»), Василь, дід Іван («Вставайте, мамко...»), Михайло («Прошай мене»), Дмитро («Признай свою дитину») та жіночі: Варвара, Катерина («Вставайте, мамко...»), Марія («Прошай мене»), Марія, Анна («Анна-Марія»), Оксана, Таня, Олюня («Признай свою дитину»).

II. Антропомодель «прізвище, ім'я + ім'я по батькові». Повне називання героя зазвичай не є типовим для прозової мови, проте нечисленні ілюстрації такого найменування підкреслюють певну офіційність чи серйозність ситуації (Михайло Марійович («Прошай мене»)).

III. Антропомодель «ім'я + прізвище». Для конкретизації авторки послуговуються цим різновидом антропомоделі, в якому позицію першого компонента займає як повне чоловіче чи жіноче ім'я, так і розмовний варіант. Наприклад у романі «Нація»: Тут є кому пришивати і без Уласія Джур'яка [21, с. 96]. О, з суботи на неділю найстарший в Розтоках парубок Іларій Гуцуляк урве свій добровільний воєсьмитижневий піст [21, с. 167].

IV. Антропомодель «варіанти імен – деривати». Вагоме місце в іменному словотворі належить творенню похідних варіантів імен – дериватів – героїв художніх творів, зокрема здрібно-пестливих, які можуть однаковою мірою називати будь-якого героя – чи то малу дитину, чи молодого хлопця або дівчину, чи дорослу людину: Федусь, Дунусь, Миколайчик, Танечка, Тетяночка, Тануся, Оришка, Оксанка. Наприклад: Удосвіта скрізь було ще тихо – й Дунусь перевів очі з дороги на гражду [21, с. 161].

V. Антропомодель «ім'я + ім'я по батькові». Називання того чи того героя за іменем та іменем по батькові зазвичай зумовлюється шанобливим ставленням до адресата.

VI. Антропомодель «ім'я – інонаціональний компонент». Прозова мова представлена численною групою інонаціональних імен і прізвищ, що вносять своєрідний дисонанс в україномовну дійсність. Стилiстична функція інонаціональних імен і прізвищ чітко підпорядковується авторському задумові.

VII. Антропомодель «андронім». «Називання жінки за чоловіком – це найпоширеніші види найменувань у розмові про третю особу» [1, с. 199].

Мовною особливістю творів М. Матіос є використання андронімів – іменувань жінки за іменем, прізвищем чи прізвиськом її чоловіка [25, с. 47]. Андроніми насамперед представляють жінок старшого покоління, виражають погордливе ставлення до адресата, передаючи певну емоційну семантику: Фрозина, Уласіха.

VIII. Антропомодель «прізвисько». Доволі активно використовується поетика промовистих імен: «прізвиська – вторинні особові назви людей, що вказують на професію чи на рід діяльності людини, відображаючи певною мірою професійну лексику, – дають уявлення про деякі особливості господарського укладу, а також економічні та соціально – побутові стосунки людям можуть «присвоювати» професії різних галузей» [6, с. 25].

Використання прізвиськ маніфестує певні стилістичні функції, а саме:

- 1) характеризувальну, що вказує на: певні фізичні особливості (вади), риси характеру, розумові здібності;
- 2) підкреслює чи пояснює мовну чи / і портретну характеристику героя.

IX. Антропомодель «соціально зумовлена форма імені», яка вказує на рід заняття того чи того героя.

X. Антропомодель «антропонім-символ». Слід зауважити, що письменниці у своїх творах уживають ряд промовистих антропонімів, які використовують для передачі різних якісних характеристик героя.

XI. Антропомодель «псевдонім». Псевдонім (від грец. *pseudos* – обман і *onoma* – ім'я, назва) – вигадане ім'я для маскуванню справжнього найменування особи [24, с. 316].

Прізвиська людей серед інших антропонімів займають особливе місце. На відміну від імені та прізвища, які дають дитині при народженні, прізвисько людина діставала в юності або у зрілому віці. Воно втілює найхарактернішу рису характеру, вдачі, зовнішності певної особистості, містить важливу історичну інформацію біографічного плану. Прізвиська в минулому поступово трансформувалися у прізвища й передавалися нащадкам. Що ж стосується видатних історичних осіб, то відомо, що прізвиська до їх імен додавалися книжниками вже після смерті даної особи – Ярослав Мудрий, Святополк Окаянний, Володимир Святий, Нестор Літописець тощо.

Як уже зазначалося, найбільш поширеними прізвиська були в козацькому середовищі, про що свідчать численні писемні та усні джерела. Проте відомі вони й серед міщан, духовенства, селянства. Існують прізвиська і в наш час, але побутують вони зазвичай у сімейному, професійному, молодіжному колі, в неофіційних сферах життя особи.

Інколи вони можуть використовуватись з метою констатації певних вад особи, але у прізвища уже не трансформуються. Вивчення прізвищ українців у різні історичні епохи дає історикові багатий фактичний та ілюстративний матеріал [17, с. 58].

Серед антропонімів існує ще один різновид джерел – псевдоніми. Леся Українка, Марко Вовчок, Іван Карпенко-Карий та багато інших видатних діячів української культури здобули загальне визнання, проте саме псевдоніми, а не справжні імена та прізвища уособлюють їх у народній свідомості. Псевдоніми обиралися із різних міркувань (бажання приховати власне ім'я з різних причин, особисті переконання, самовираження через нове ім'я тощо). Дослідження причин виникнення того чи іншого псевдоніма, його ідеологічного навантаження, походження є одним із основних завдань дослідника, що вивчає це специфічне джерело [17, с. 62].

Отже, власні імена людей – не просто слова, що посвідчують особу. В них зафіксована пам'ять поколінь, неоціненна спадщина минулого і сьогодення, яку ми маємо досліджувати, використовувати в історичних розвідках, передавати нащадкам.

РОЗДІЛ 2

ФУНКЦІОНУВАННЯ АНТРОПОНАЗВ У КНИЗІ

М. МАТІОС «НАЦІЯ»

2.1. Чоловічий антропонім

Основну частину іменувань дійових осіб, які виконують номінативну функцію, складають імена, запозичені автором з реального українського антропонімікону.

У збірці М. Матіос «Нація» ми проаналізували дванадцять чоловічих антропонімів, а саме: Леонід, Уласій, Петро (“Юр’яна і Довгопол”), Василь, Корнильо, Федусь, Дунусь, Миколайчик, дід Іван (“Вставайте, мамко...”), Михайло Марійович (“Прошай мене”), Іларій (“Анна-Марія”), Дмитро (“Признай свою дитину”).

Перший аналізований нами антропонім *Уласій* зафіксований словником Л.Г. Скрипник, Н.П. Дзятківської “Власні імена людей” і в перекладі з грецької мови означає “скривлений назовні” [29, с. 104]. Можливо, Марія Матіос провела паралель між значенням оніма та героєм, і саме тому дала йому “нести хрест” каліцтва.

Аналізований антропонім фіксуємо тільки в одному варіанті – *Уласій*. Будь-які інші форми відсутні. Засвідчено прізвище: *Тут є кому*

пришивати і без Уласія Джур'яка [21, с. 96]. Проте такий онім зафіксовано лише один раз. Це, напевно, пов'язано з тією значною кількістю апелятивів, що були нами виявлені: чоловік, господар, тато, батько, каліка, бандера, він коadlo, бандит, приятель, порадник, розрадник, гуцул. Частотність вживання імені не дуже висока. Це насамперед зумовлено сюжетом (здебільшого герой перебуває у в'язниці), великою кількістю апелятивів і, звичайно, другорядністю персонажа.

Нами зафіксовано варіант антропоніма **Леонід** – **Льоня**. Ім'я Леонід православне, католицьке, грецьке, походить від давньогрецького імені Леонідас, що означає “подібний леву”, “син лева” “походить з роду лева”, “подібний льву”, “схожий на лева” [29, с. 72]. *Я зупинив би, але неможу уже... попереду – засідка, позаду – кров... так багато крові... на нас, Льоню... і не ній, Улесчісі... так вона ж дітей скільки народила...* [21, с. 97]. *Я називаюся Леонід, – перебив Юр'яну, але вона не зважила...* [21, с. 94].

Літературно-художній антропонім **Петро** – чоловіче ім'я має давньогрецькі корені. *А Петро Шандро, той що на нього кажуть Хромий, відкупився. Та відкупився навіть не Петро, а його жінка, що має собі до діла з головою заготконтори...* [21, с. 70]. Походження імені Петро пов'язане з давньогрецьким словом, яке перекладається як “скеля” або “камінь” [29, с. 91]. Форма антропоніма Петро використана в романі один раз, але також одноразово була використана зменшено-пестлива форма **Петрусько**.

Розглядаючи антропонім **Корнильо**, одразу помічаємо його специфічність. *Корнильо давно поклав очі на Шандрову Варварку, але за теперішнім законом Варварчині малі роки поки що не дозволяли їм пошлюбитися* [21, с. 100]. Перш за все зазначимо, що словник Л.Г. Скрипник, Н. П. Дзятківської фіксує аналізований онім так: Корнелій, Корнило, Корнилій, Корній, лат.; можливо, від *cornu* – ріг або *cornum* –

ягода кизилу. Кизил – це південний чагарник або деревце з істинними темно-червоними ягодами, що мають кислий смак [29, с. 69].

Зазначимо, що М. Матіос вибрала це ім'я не випадково. Ця ягода нагадує самого персонажа. Він був досить чесною, доброзичливою людиною, однак його посада (розсильний у сільраді) вимагала від нього “кривити душею”, чинити відповідно до чинного на той час закону, а не по совісті. Варіанти антропоніма *Корнильо* у творі взагалі не трапляються. Скрізь фіксуємо лише одну форму – *Корнильо*. Відсутні у творі й такі класи антропонімів, як прізвище та ім'я по батькові.

Наступний розглянутий антропонім *Федусь* походить від повного імені Федір, що трактується таким чином: Федір гр.; theos – бог ы donon – дар, дарунок (буквально: Божий дар) [29, с. 105]. *Він і справді був дарунком для батьків, як і його брати та сестра. А Семенко вискочив із неї, як лісковий горіх із шкаралупи. Федусько вродився в сорочці* [21, с. 6].

Ім'я Федір (Феодор) вважається християнським, оскільки стало використовуватися як особисте ім'я серед перших християн. Антропонім Федусь зафіксовано контекстом тільки у зменшено-пестливій формі, що знову ж таки, пов'язано з їхнім віком.

Проаналізувавши ім'я *Микола*, виявили, що антропонім православний, католицький, грецький. Воно складається з двох давньогрецьких слів: «nicos» – «переможець, перемога» і «laos» – «народ» [29, с. 77]. Тобто значення імені Микола можна розшифрувати як “переможець народів”. Отже, Миколайчик – це зменшено-пестливий варіант до імені Микола, що вже давно дуже добре засвоїлось на українських теренах і стало одним із найпоширеніших, як у минулому, так і на сьогодні. *Миколайчику, буде... Не пужай людей, дитинко, Миколайчику...*[21, с. 48].

Ім'я *Дунусь* використано у зменшено-пестливому варіанті. Дунусь походить від чоловічого імені Данило, яке було досить поширене саме у той час (післявоєнний). *Удосвіта скрізь було ще тихо – й Дунусь перевів очі з*

дороги на гражду [21, с. 161]. Атропонім Дунусь, який походить від імені Данило д.-євр.; ім'я Deni`e – мій суддя Бог (буквально: Божий суд) [29, с. 55]. На території Буковини та Галичини досить часто і донині можна почути варіант Дуньо. Цікаво, що так називають як маленьких хлопчиків, так і цілком дорослих чоловіків. *Дунусь* засвідчено аж 23 рази, що досить багато при такому малому обсязі твору. Однак це не призводить до одноманітності висловлювань. Авторка вдало підбирає контекст, чим не раз підтверджує свій беззаперечний письменницький талант.

В українській літературі склалося так, що позитивних героїв називають найпопулярнішими іменами, одним із яких є *Василь*. Це ім'я прийшло до українців з грецької мови і в перекладі українською означає цар. Василь був головою сім'ї і мусив дбати про її добробут (як цар дбає про свою країну). Скрізь фіксуємо лише одну форму – *Василь*.

Така номінація пов'язана зі статусом героя у родині. Майже відсутні у тексті апелятиви на позначення персонажа. Нами виявлено лише дві загальні назви, такі як тато і чоловік. *Тато з дідом перехрестили маму і бігом спровадили вшату, звідки нараз порозкривалися всі вікна, почувся Варварчин плач* [21, с. 104]. Частотність вживання імені Василь досить висока, що пов'язано з його провідною роллю в оповіданні. Також це спричинено майже повною відсутністю апелятивів та позначення героя та підвищеною інтенсивністю звертання інших персонажів саме до Василя. *Як уже хочете знати, Василю, то лиш через свою маму я сам не йду до лісу, бо також вивезуть у Сибіри, а мамі дні вже злічені й без того... Та й думаю таки брати вашу Варварку...* [21, с. 99].

Значно рідше вживається антропонім *Шандро*. Це, насамперед, пов'язано з сюжетом твору, його будовою та жанром (оповідання), а також із тим, що апелюють до нього переважно діти, які, відповідно, називають його татом. *Корнильо дивився то на Шандра, то на військових великими очима, ніби хотів щось заперечити...* [21, с. 106].

Наступний антропонім **Іван**. Це ім'я має стародавню форму Іоанн давньоєврейського походження, що означає "Ягве (Бог) змилював, помилював" [29, с. 61]. Його образ малоокреслений, а тому ономастична інформація теж є дещо скупюю. Зокрема, зазначимо те, що антропонім Іван у тексті майже не фіксується (усього тричі). Небагатим є й апелювативний простір на його позначення. *Зафіксовано такі загальні назви: дід, дідусь, старий. Дідусь стояв посеред обори, трембітанчи на чотири сторони світу, мов кликав на поміч увесь видимий світ, який тепер не міг обізватися нічийм живим голосом* [21, с. 105]. *Четверо дітей - Варварка, Федусь, Дунусь и Миколайчик, - мама Катерина и дід Іван. Дивувалися на Корнілов так, Ніби він мав зараз розірвати тут бомбу* [21, с. 108]. Зменшено-пестливий апелюватив дідусь засвідчує прихильне ставлення з боку героїв та письменниці. Українці здавна уміли поважати, шанувати старших.

Нами не виявлено ні прізвища, ні імені по батькові героя і їх неможливо встановити з контексту. Це пояснюється українськими традиціями номінації, жанром твору та другорядністю персонажа за сюжетом.

Ім'я **Михайло** має єврейське походження. Його буквальный переклад – «хто як Бог» (рівний Богові). А ось у питальній формі це ім'я звучить як «хто подібний до Бога?», що, по суті, означає «ніхто не рівний Богові» [29, с. 79].

Воно характеризується колосальним енергетичним потенціалом, тому вважається, що людина, яка його носить, має особливі сили. **Михайло Марійович** – цей антропонім є лише припущенням, а не остаточним іменем. Героїні не подобається такий варіант називання. Оскільки у такий спосіб (за ім'ям матері) називали безбатченків, а її дитина має сім'ю. Аналізований антропонім складається з імені Михайло та ймовірного імені "по матері" Марійович. *Як не писати? А на кого писати, як вона твоя?! - Запиши, як Катерина, - на себе... Буде Михайло Марійович...* [21, с. 73].

Наступний аналізований антропонім *Іларій* досить специфічний, складається з двох слів. Антропонім фіксується у словнику таким чином: Іларій гр.; hilaros – веселий, радісний [29, с. 63]. *О, з суботи на неділю найстарший в Розтоках парубок Іларій Гуцуляк урве свій добровільний воєсмитижневий піст* [21, с. 167]. Ім'я дуже добре адаптоване українською системою називання. Матеріал не фіксує варіант оніма чи зменшенопестливих назв на позначення героя.

Антропомодель *Іларій Гуцуляк* вживається один раз при знайомстві героя та читача. Такий складник як ім'я по батькові взагалі відсутній. Натомість ужито чимало апелятивів: парубок, хлоп, чоловік, він, газда, молодий (у значенні наречений), хлопець, так його називає лише авторка, інші ж персонажі звертаються до героя на ім'я.

Ставлення письменниці до Іларія неоднозначне. Вона виправдовує, однак більше засуджує його, показує як людину лицемірну та корисливу, безвідповідальну і легковажну. Частотність вживання антропоніма порівняно висока. Протягом кількох сторінок ім'я використане 42 рази. Таку високу активність фіксації оніма можна пояснити першорядністю героя та тим, що ведеться, в основному, розповідь від третьої особи (авторки) саме про Іларія.

Марія Матіос використала антропонім *Дмитро*, який присвячений Деметрі; у грецькій міфології Деметра – богиня родючості та хліборобства [29, с. 56]. Це ім'я було і залишається досить поширеним на території Західної України. Матеріал не фіксує прізвищ та імен по батькові. *Дмитро зачастив до мамі. Він подовго рився на горищі в старих - старезних фотографіях Проданюкової родини, сам не знаючи, навіщо* [21, с. 208]. Антропонім Дмитро зафіксовано 49 разів.

2.2. Жіночий іменник

У книзі М. Матіос серед жіночих антропонімів нами було проаналізовано дванадцять жіночих імен, а саме: Юр'яна, Уласіха (“Юр'яна і Довгопол”, Варвара, Катерина (“Вставайте, мамко...”), Марія (“Прошай мене”), Фрозина

(“12 службів”), бабця Юстина (“Не плачте за мною ніколи...”), Марія, Анна (“Анна-Марія”), баба Оріся (“Гарант”), Оксана, Таня, Олюня (“Признай свою дитину”).

Юр'яна – це бідна сільська жінка, що має чималу сім'ю та тяжку долю. Все своє життя вона гарує, однак нічого з того не має. Більшу частину майна віддала до колгоспу, а сама залишалась працювати на маленькому клаптику землі. Письменниця зовсім не випадково, а навіть дуже доречно назвала героїню Юр'яною. Це ім'я походить від чоловічого імені Юрій, що означає хлібороб, плугатар [29, с. 191]. *Уперше Юр'яна так і не дізналася, хто був зачатий у жмені кривавої маси, яку закопали не в довгій могилі на цвинтарі, де покоїлася родина й діти Джуряків, а під розчахнутим від старості горіхом у кінці городу* [21, с. 4].

Аналізований нами антропонім **Юр'яна** цікавий ще й з того погляду, що об'єднує навколо себе чимало інших власних назва на позначення героїні прізвисько. За допомогою антропоніма звертались до Юр'яни односельчани і навіть працівник сільської ради, що був за походженням москалем. *Ще в селі героїню називають Джурячкою, щоправда тільки один раз: Для неї що Довгопол, що Джурячка – однакові* [21, с. 15].

Також на позначення героїні Юр'яни використовується антропонім **Уласіха**. Твірною основою таких одиниць антропонімії виступають імена чоловіків. Таке найменування вказувало на тісні зв'язки між чоловіком та дружиною. Однак останнім часом проходить нівеляція й зникає традиція такого називання. Антропонім можна зрідка почути в українських селах від, переважно, літніх людей. Антропонім **Уласіха** утворене від чоловічого імені Уласій. Причиною частого вживання цього антропоніма є, насамперед,

українська традиція та сюжет твору. Також чималу роль відіграє зображуваний час, територія, і соціальне становище жінки. *Що ти хотіла, Уласіхо?* – здивувався уголос Довгопол, устаючи назустріч із-за столу, на якому білів один однісінький папірець [21, с. 87].

Антропонім **Варвара**, походить від давньогрецького імені Барбара, утвореного від «барбарос» і означає «чужоземка», «негречанка», «не говорить по-грецьки» [29, с. 121]. Цей антропонім має лише одну зменшено-пестливу форму Варварка. Варварка ← Варвара (гр.) [29, с. 122]. *А що мала покойна Варвара Білейчучка з Білого Потока? Та не так Варвара, як її фамілія? Відумре бабинка – й оживає. Відумре – й оживає. Поклали на стіл, склали їй руки, засвітили свічку – а вона, покійниця, відкриває очі й силується сісти. Гай, було так два чи три рази за день Божий, то аби нарешті спокійнилася, діти наймали в дванадцятьох церквах служби. Бо де то таке було, щоби так людина каралася? А все, дочко, гріх-и-и-и. Бо й мольфарила, й ворожила* [21, с. 230-231].

Героїню авторка та безпосередньо персонажі оповідання називають саме зменшеним іменем, що свідчить про взаємолюбов у родині й прихильне ставлення письменниці. Майже відсутні у тексті й апелювати на позначення особи **Варварки**. Фіксуємо тільки три загальні назви: дочка, дівка, дитина. Це зумовлено тим, що сюжет розвивається у межах її сім'ї, тому таке називання виправдовує себе у контексті.

Наступний аналізований нами антропонім – це **Катерина**. Ім'я Катерина походить від грецького слова «катаріос» – чистий, невинний. Того ж кореня слово катарсис – «очищення». У традиції Заходу початкове «е» скрізь відсутнє: Катерина, Катарин, Кетрін [29, с. 146]. У традиції Заходу початкове «е» скрізь відсутнє: Катерина, Катарин, Кетрін. Ім'я Катерина означає «чиста, непорочна, істинна». Такою ж чистою та хороброю бачимо й героїню оповідання. Вона, намагаючись урятувати свою родину та житло, пішла на тяжкий учинок. Родиною було вирішено розіграти смерть матері

(Катерини), щоб якось відтягнути страшний час виселення. Їм це вдається. Однак у книжці сюжету стається непоправна трагедія, жінка й справді помирає. Про дальшу долю сім'ї нічого не відомо. Частотність антропоніма Катерина невисока. *Хай буде Катерина... Земля їй пером...– Ніс до рота литку засмаженої курки. – Бо мусила би зараз збиратися в далеку дорогу з вами* [21, с. 76].

Головою героїнею оповідання “Дванадцять службів” виступає жінка похилого віку **Фрозина**. Це хороша побожна бабуся, яка прожила нелегке життя, залишилась на старість літ самотньою. Вона знала всі місцеві новини. Героїня була вдовицею, чоловік помер давно, а діти так і не народились. Фрозина мала добру душу і їй було боляче дивитись, як масово вивозять молодь на Сибір. Тому бабуся вирішує разом із 11 вдовами наймати 12 служб, щоб це лихо зникло з їхнього села. Це зменшено-пестлива форма від Фрозинна. Отже, поряд функціонують дві форми оніма: *У двадцять сьомому році, як повинь стала урівень з хатами Фрозина з жінками проколінкувала у церкві усю службу – одну лиш службу двадцять вдовиць! – повинь на ніч упала* [21, с. 126]. *Стиснула плечима та й лиш сказала: «Я буду думати, Фрозинно...»* [21, с. 127]. У першому випадку матеріал фіксує антропонім Фрозина, що засвідчений протягом твору 24 рази. Це досить висока частотність уживання порівнянно з тим, що онім Фрозинна (другий випадок) був виявлений нами тільки двічі. Досить незвичним є те, що літню жінку називають зменшено-пестливим іменем.

Виявлено нами декілька апелятивів, які, однак, можуть вияскравити ставлення героїв до **Фрозини**. Це такі: жінка, жінка – удовиця, молодиця. Так називає себе у внутрішньому монологі сама героїня, тому ми не дізнаємось і про думку письменниці щодо свого персонажа. Це перший аналізований нами твір, де ми виділяємо лише один антропонім. Так склалося тому, що оповідання дуже маленьке і розповідь ведеться від імені героїв (Фрозини), і йдеться, в основному, саме про її життя.

Наступний аналізований антропонім **Юстина** фіксуємо лише в одній формі. Така номінація пов'язана зі статусом героїні. У такий спосіб до неї звертаються сусіди та знайомі. А осіб, які могли б називати її по-іншому (діти, чоловік, батьки), немає. Аналізований антропонім виявлено в тексті 20 разів. Це середня частотність уживання. Вона зумовлена частими замінами імені контекстуальними апелятивами. Вони фіксуються досить часто, але усі вони одного плану, а саме – бабця і баба. Цікаво те, що саме письменниця уникає звертання. Але під час розповіді про **Юстину** використовує лише апелятив бабця: *Бабця на мить перериває роботу та так і застигає, тримаючи в руці жмут вузьких чорних сатинових пов'язок* [21, с. 136–137]. Контекстуальний онім бабця свідчить про глибоку повагу, ніжність, і доброзичливість зі сторони Марії Матіос у ставленні до головної героїні. Майже вкінці оповідання текст фіксує досить цікаву номінацію: *Покладіть файний хрест, напишіть, що під ним лежить Юстина, дочка Семена Паленка, мама чотирьох синів і трьох дочок, жінка Петра Бурсука – та й буде* [21, с. 162]. З цієї цитати можна вивести ім'я по батькові, дівоче та прізвище по чоловікові героїні: Поленюк (Бурсук) Юстина Семенівна. Але мусимо зазначити, що контекстом така антропонімоформула не зафіксована.

Онім **Юстина** – жіночий варіант до чоловічого імені Устин (Юстин). Також звертаємо увагу на те, що авторка називає героїню не **Устиною**, а **Юстиною** [21, с. 191]. Це пом'якшує номінацію, адже і сама бабуся була м'якою характером, співчутливою й готовою прийти на допомогу у будь-якій ситуації. Досить часто самі імена несуть інформацію про те, хто є хто. Це саме такий випадок, адже сама форма оніма асоціюється з характерними рисами Юстини.

Наступним для аналізу став антропонім **Анна**. Матеріал не фіксує прізвища та імені по батькові, оскільки йдеться про молоду дівчину. Письменниця на позначення героїні використовує патронім: *Вісім неділь тому він засватав Гафтиняковау Анну* [21, с. 169]. Але Марія Матіос

використовує здебільшого лише ім'я (Анна). Анна ← Ганна д-євр.; ім.'я Chonna; від chonon – він був милостивий, виявляв ласку. На івриті ім'я Анна означає “благодать, сила, хоробрість” [29, с. 128]. Якщо антропонім у художньому тексті має певну символіку та несе в собі інформацію про персонаж, то це саме той випадок. Вона й справді дуже добра, ласкава, приємна, мила та щира. Проте матеріал не фіксує зменшено-пестливих варіантів імені. Це не призводить до однотипності, насамперед завдяки строкатості апелятивів, які використовує авторка для номінації: дівчина, дівинище, вона, жінка, бідонка, донька, дитина, дівка, молода. Такі загальні назви яскраво відбивають ставлення письменниці та інших персонажів до Анни.

М. Матіос номінує героїню переважно особовим ім'ям. Протягом твору онім використано 48 разів. Тому засвідчуємо досить високу частотність уживання антропоніма.

Марія – жіноче ім'я давньоєврейського походження. Згідно з однією з версій, ім'я походить від кореня слова, що означає “відкинута”. За іншою версією, походження імені Марія пов'язане зі словом, яке перекладається як “сумна”. У російській православній традиції це ім'я означає “пані”. Словник “Власні імені людей” фіксує цей антропонім, що походить з давньоєврейської мови [29, с. 160].

Протягом цілого тексту використано лише один варіант імені – Марія. Наприклад: ...Безжалісними, палаючими очима дивиться на нього Марія з виокругленим обличчям і вивершеним черевом... [21, с. 176]. Відсутність зменшено-пестливих назв пояснюється поганим ставленням до неї героїв. Нейтральну позицію займає авторка. Майже відсутні апелятиви.

Нами зафіксовано лише два, а саме – вона та донька. Однак їх вживає сама письменниця у розповіді про героїню, оскільки інші персонажі протягом твору взагалі не звертаються до Марії. Частотність вживання оніма **Марія** порівняно з попередніми значно нижча. Особове ім'я вжито

лише 13 разів. Такий статус антропоніма пояснюється другорядністю героїні щодо сюжету. Але саме цей онім дозволяє краще зрозуміти систему називання персонажів Марією Матіос.

Ім'я **Орися** має давньогрецькі корені і перекладається як «світ» або «мирна». Апелятив баба та антропонім Орися практично нероздільні.

Нарешті – на сьомому десяткові років! – баба Орися зажила по-людськи [21, с. 117].

Вони (апелятив та онім) зафіксовані разом, починаючи з першого рядка твору. Героїня розповідає, що вона ціле життя почувала і відчуває себе бабою. Склалося таке враження, ніби Орися ніколи не було молодою. Вона вже й сама так себе називала, бо ім'я стало тавром, припечатаним колись першим її начальником-погоничем, та так і вросло в її свідомість, як у шкіру. *Гм... що хотіти? Її руки, струджені, роз'їдені хлоркою і ванном руки, дали їй буденне і святошне ім'я: баба [21, с. 179].* Апелятив баба став своєрідним прізвиськом Орисі однак скрізь фіксується лише з маленької літери. Контекстуальний онім був для героїні прізвиськом, другим ім'ям, прізвиськом і тавром, характеризує її. Адже загальновідомим є те, що бабою називають переважно літніх жінок, чи таких, що своїм виглядом чи поведінкою нагадують їх.

Антропонім **Орися** має один варіант – Оришка. *Чи вона й справді не мала людської молодості, чи то такою була їхня начальницька довіра, але Орися в дитинстві росла **Оришкою**, а далі – лям бабою, сухонькою, тоненькою і самотньою бабою **Орисень** [21, с. 179].* Текст не фіксує прізвища героїні, однак нами було виявлено ім'я по батькові: *Матимемоприємність бачити Вас, **Орисю Михайлівно!** [21, с. 188].* Така номінація засвідчує повагу і має саме таку форму через офіційну обстановку, у якій опиняється Оришка. Але ця повага несправжня, нещира і спрямована на те, щоб виманити у старенької гроші. Чиновникам абсолютно байдужа доля простого народу, тим паче людей поважного віку.

Для називання використовується лише форма баба Оріся, жодних інших апелятивів чи власних назв. Це призводить до високої частотності імені Оріся. Антропонім Оріся фіксується у тексті 60 разів. М. Матіос вживає ім'я Оріся дуже часто. Але щоразу по-новому, по-іншому. А частоповторюваний апелятив баба щоразу підсилює трагедію жінки, яка “ніколи не була молодою”. У словнику Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківської “Власні імена людей” вказано одне із джерел запозичення цього імені – грецька мова, у перекладі з якої воно означає мир, спокій [29, с. 172].

Оксана, схилена над столом, щось записувала в журнал. Писала вона швидко й недовго [21, с. 198]. **Оксана** – жіноче ім'я, що має грецьке походження. Походження імені Оксана пов'язане з грецьким словом “ксенос”, яке означає “чужоземний, чужий” [29, с. 168]. Деякі дослідники висловлюють думку, що ім'я Оксана є похідним від імені Ксенія. У такому випадку воно може означати «гостинна».

Це ім'я було і залишається досить поширеним на території Західної України. Антропонім Оксана зафіксовано 31 раз.

Старша – Таня – спала на правому боці із задертою до пуна сорочечкою й прикладеною під щоку долонею [21, с. 202]. Антропонім **Таня**, що походить від повного імені Тетяна, лат.; Tatius – ім'я сабінського царя; можливо, від гр. tattoo – устанавлюю, призначаю, так фіксує цей онім словник Л.Г. Скрипник, Н.П. Дзятківської [29, с. 186].

Особове ім'я не має в тексті варіантів, не супроводжують його зменшено-пестливі апелятивні назви (що були б доречним, оскільки йдеться про маленьку дівчинку). Це, насамперед, зумовлено сюжетом. Не подано прізвище та ім'я по батькові героїні. Однак про них ми можемо здогадуватись з контексту. Оскільки в батька прізвище Проданюк, то очевидно, що її прізвище те ж саме. Якщо її тата звали Дмитром, тоді ім'я по батькові Тані – Дмитрівна. Отже, виводимо повне ім'я героїні – **Проданюк Тетяна Дмитрівна**. Така антропомодель не використовується, бо є

недоречною за змістом. Це зумовлено тим, що герої досить рідко апелюють до дівчини. Звертається здебільшого М. Матіос. А оскільки авторка ставиться до неї співчутливо, то і називає її Танею. Нами не зафіксовано повне ім'я дитини, мабуть тому, що у родинному колі малечу здебільшого називають на ім'я, чи зменшено-пестливими апелятивами.

Частотність антропоніма порівняно невисока (16 разів). Хоча її роль у творі досить важлива, оскільки саме Таня стала причиною проблем у родині. Нами зафіксована лише одна форма – Таня. Доречними були б зменшено-пестливі варіанти називання, такі як Танечка, Тетяночка, Тануся та ін. Однак напруга у сім'ї залишає дитину без ласки, любові, уваги, що відповідно позначається на номінації.

Ольга – жіноче ім'я східнослов'янського походження. Існують дві основні версії походження цього імені. Згідно з першою з них, це давньоруське ім'я, яке було запозичене з скандинавської мови. Воно утворене від імені Хельга, що означає “священна, свята, мудра, світла” [29, с. 172]. Олюня є другорядною героїнею з точки зору сюжету, але не з ономастичною погляду. Дівчинка була улюбленицею сім'ї, що не могло не позначитись на її називанні.

Зокрема, текст фіксує варіант імені та зменшено-пестливе називання. Свідченням цього є така цитата (це момент, коли читач вперше знайомиться з героїнею): *П'ятирічна Олечка, його голуб'ятко і пестунка Олюня, притиснула плюшевого котика й усміхалася своєму пізньому, якомусь радісному сну* [21, с. 203]. Отже, авторка використовує варіанти імені, але небагато, а саме Олечка, Олюня. Це одночасно і зменшено-пестливі назви. Однак письменниця не вживає повного, вихідного оніма **Ольга**. Таке називання зумовлене віком героїні, її становищем у родині, а також ставленням М. Матіос та інших персонажів до неї.

Трапляються варіанти називання **Олечка й Олюня**. І хоча частотність вживання цього оніма досить низька, однак частіше фіксуємо Олюня.

Завдяки цьому М. Матіос протиставляє двох дівчаток, що потрапили у нерівні умови в сім'ї. Як і в попередньому випадку, можемо вивести повне ім'я героїні: Проданюк Ольга Дмитрівна. Знову ж таки ця антропонімоформула не використовується письменницею через недоречність (аналогічно до першого випадку).

Для називання Ольги авторка використовує такі апелятиви: дівчинка, донечка, дитина, голуб'ятко, пестунка. Такі звертання своїм змістовим наповненням виражають ставлення до персонажа. Вони свідчать про надмірну любов до Олечки її родичів, а найбільше – батька. Щоб краще доповнити картину ідилії, авторка майстерно підбирає ім'я для сімейної улюблениці.

За словником “Власні імена людей” Олечка (Олюня)← Ольга у перекладі з скандинавської означає свята (Ольга ←ст. сканд. Helga від heihe – свята). Святою Олюню бачив її батько й різко протиставляв Тані, що стала для нього уособленням маминого гріха, хоча дівчинка не була такою, а звичайною дитиною. Порівняно з іншими антропонімами, антропонім Олюня (Олечка) вживається значно рідше. Зокрема, варіант Олюня фіксується матеріалом тричі, а Олечка – один. Така низька частотність зумовлена другорядністю героїні за сюжетом.

2.3. Прізвища та прізвиська у творі

У книзі М. Матіос «Нація» нами було проаналізовано вісім різних прізвищ та прізвиських, а саме: Соломон, Довгопол, Джурячка (“Юр'яна і Довгопол”), Шандро (“Вставайте, мамко...”), Гуцуляк, Гафтиняк (“Анна Марія”), Проданюк (“Признай свою дитину”), Данилюк (“Вставайте, мамко...”).

Героїня Юр'яна має прізвисько *Соломон*. Ти мудра як Соломон. Чула про Соломона? [21, с. 96]. Таке прізвисько давали люди у селі через

непересічний розум. Трохи незвичним є те, що Соломон – це онім чоловічого роду, який використовується на позначення жінки. Однак таке явище спостерігається в українському називанні. Так Юр'яну було названо лише один раз Довгоносом.

Антропонім *Соломон* є інформаційно-оцінним, бо містить у собі конотації мудрості, розуму і спонукає читача провести паралель з великим мудрецем Соломоном.

За допомогою антропоніма звертались до Юр'яни односельчани і навіть працівник сільської ради, що був за походженням москалем. Ще у селі героїню називають *Джуричкою*, щоправда тільки один раз: *Для неї що Довгопол, що Джуричка – однакові* [21, с. 94]. Завдяки такій номінації приходимо до висновку, що прізвище героїні Джуриак. (Таке ж прізвище має й її чоловік

Уласій Джуриак). Ймовірно, лексичною основою цього оніма є апелятив Джура (Джуриак ← Джура ← джура – “збросносець”). За контекстом можемо встановити ім'я по батькові жінки Відколи умер її неньо Ілля, вона сама собі рада і влада [21, с. 85]. Тепер легко ввести повне ім'я героїні, яке матеріал у такий спосіб не фіксує: Джуриак Юр'яна Іллівна.

Причиною цього є традиція називань на Західній Україні, відносно молодий вік героїні, сюжет твору, де переважають неофіційні обстановки та час (1949 р.) коли відбуваються основні події твору. Нами зафіксовано кілька апелетивів на позначення героїні твору. Це насамперед такі: мати, мама, вона, жінка. *Та така, що бідна жінка ладна була волосся на собі рвати* [21, с. 86]. Усі вони свідчать про прихильне ставлення, повагу, любов авторки до героїні. Їхню незначну кількість легко пояснити тим, що для називання героїні використовується велика кількість антропонімів (Юр'яна, Джуричка, Уласіка, Соломон). Таке багате називання для Марії Матіос, зазвичай, рідкість. Авторка, як правило, обмежується іменами, прізвищами, зрідка додає прізвиська.

Антропонімомодель *Іларій Гуцуляк* вживається один раз при знайомстві героя та читача. *О, з суботи на неділю найстаріший у Розтоках парубок Іларій Гуцуляк урве свій добровільний восьмижневий піст* [21, с. 27]. Такий складник як ім'я по батькові взагалі відсутній. Натомість ужито чимало апелятивів: парубок, хлоп, чоловік, він, газда, молодий (у значенні наречений), хлопець, так його називає лише авторка, інші ж персонажі звертаються до героя на ім'я.

Ставлення письменниці до Іларія неоднозначне. Вона виправдовує, однак більше засуджує його, показує як людину лицемірну та корисливу, безвідповідальну і легковажну. Щодо його прізвища слід зазначити, що воно вжите вкрай рідко – один раз як складник антропонімоформули і двічі – самостійно. Очевидно, письменниця не вбачає необхідності у такому називанні. Прізвище Іларія не просто українське, воно гуцульське. Його форма відповідає змістовому наповненню, досить просте й співзвучне з іменем – *Гуцуляк* Іларій.

Цікавим є такий антропонім як *Довгопол*. Довгопол появився в *Нижній Товарниці в цьогорічні Різдвяні свята, точніше, на самого Василя, коли сільські колядники саме виколядували їм з Уласієм перший тур «гой, дай Боже», та так і зацікавили, лиш тільки різко скригнули двері з хоромів і заворушився поріг під рослим воєнним чоловіком* [21, с. 6].

Довгопол – уповноважений він МГБ, працівник сільської ради. За національністю росіянин. Мав у селі погану славу, всі його боялися і потайки ненавиділи. Не виключено, що *Довгопол* – це якесь російське прізвище, але, можливо, це й прізвисько, утворене за допомогою основокладання (Довг-о-пол) Довг – довгий, пол, 1. стать; 2. підлога. Зазначимо, що Довгопол – це одне з прізвиськ росіян. Так їх прозивали за довгий верхній одяг. Тому найвірогіднішим є те, що Довгопола назвали так саме через національність. Можливо, у такий спосіб авторка хотіла висміяти його недолугість і навіть тупість, а ще увиразнити належність героя до

певного етносу. Життя Довгопола склалося так, що переважна більшість не знала його імені. Його ім'я нікому не було потрібне, бо імена дають людям, а він був нелюдом. А його прізвище виявилось настільки вдалим, що селянам навіть не довелось придумувати прізвисько.

Данилюк – від давньоєврейського Данило. *Данилюк із Брустурів, що пішла до лісу в ніч, коли облавники підпалили батьківську хату разом із трьома лісовими опришками, що вечеряли в них удома?!* [21, с. 24]. Прізвище утворено від першої і найпоширенішою групою суфіксів – це патронімічні, тобто суфікси, які вказують на батька, діда (предка) особи. Це суфікси: -енк, -єнк (Даниленко).

Гафтиняк – батько Анни та Марії, майбутнього свекра Іларія. Цей онім досить специфічний, складається з одного компонента, прізвища. Матеріал не фіксує повного імені (власне ім'я, ім'я по батькові) і його неможливо відтворити, оскільки немає вихідних даних. Антропонім не має зменшенопестливих варіантів, оскільки це майже не властиве прізвищам. Для номінації персонажа не використано жодного апелятива. Фіксуємо тільки одну форму – Гафтиняк. Наприклад: ... *Він довго не думав – лиш тиждень. А потому пішов до Гафтиняка у старости на Анну* [21, с. 173].

Така номінація у творах Марії Матіос трапилась нам уперше, що знову ж таки свідчить про непересічну майстерність автора. Другорядність персонажа не впливає на частотність вживання імені. Це, насамперед, пов'язано з відсутністю апелятивів, а також тим, що використовується тільки прізвище. Отже, онім Гафтиняк зафіксовано текстом 26 разів.

Наступний аналізований антропонім *Проданюк*, воно утворене суфіксальним способом: Продан + (j)ук → Проданюк. *Усі Проданюки й Продани могли змагатися з циганами за кольором волосся, лише одна Таня носила густу пшеничну косу, правда, з Оксаниним запахом, лише з нічиєю барвою* [21, с. 33]. Це українське прізвище, яке вжито у тексті лише один раз.

Аналізоване прізвище **Шандра** у перекладі зі скандинавської означає блискучий. Крім того – це багаторічна трав'яниста рослина, що використовується у медицині. Так як і ця трава, сім'я **Шандрів** добре вжилося, вкоренилося в рідному краї. Тут живуть вони, жили їхні предки протягом багатьох десятиліть, а це суттєва причина, щоб не покидати село. Зазначимо, що Шандор – це ще й угорське ім'я, відоме українцям Карпатського регіону. Тому не випадковим є те, що прізвище Шандро і досі побутує на Західній Україні. *«СЛАВА ЙСУ!» — сказав Корнильо всім Шандром, і лиш старший із них, тато Василь, чомусь відповів не до ладу «Воістину воскрес [21, с. 23].*

РОЗДІЛ 3

МОВНО-СТИЛІСТИЧНЕ НАВАНТАЖЕННЯ АНТРОПОНІМІВ У РОМАНІ МАРІЇ МАТІОС «СОЛОДКА ДАРУСЯ»

3.1. Чоловічий атропонімікон

У романі дійовими особами є 49 чоловіків. Для творів М. Матіос характерним є вживання окремо імені від прізвища та, навпаки, прізвища від імені або в поєднанні обох назв особи: Іван (147 фіксації), Михайло (221), Танасій (8), Дмитро (1).

На позначення одного героя вживається перифраз: Матронка – Михайлове чудо (5). У романі частотність уживання імен головних героїв дуже висока Іван (231), Михайло (221), а інших (другорядних) – низька (Славко (25), Параска (16)). Спорадично використані неофіційні варіанти антропонімів Іван (147) – Йван (9); Михайло (221) – Мігай (9) – Мойша (3) – Місько (6); Ілля (1) – Їлашка (4)).

Михайло, батько Дарусі, залишився сиротою. Для його називання автор використовує зменшено-пестливі варіанти: *Михайлику*, *Михайлюню*. *Ніщо так не любить Михайло після тяжкої роботи, як гарячу кулешу з овечою бринзою.* [22, с. 42] Саме ім'я – давньоєврейського походження Mikha'el від mi-kha-'el – хто як Бог (рівний Богові) [29, с. 79]. І справді, для своїх жінки та дитини він як Бог. Вони його люблять, шанують, і він відповідає взаємністю.

Крім цього, *Михайло* – надзвичайно правдива, порядна, працююча людина, його всі поважають, хоч не кожний розуміє його нетрадиційне ставлення до дружини, чистоту, щирість їхніх стосунків. Світле кохання

Михайла й Матронки зображене трепетно й чисто. Усе в їхніх стосунках перемінилося із загадковим зникненням Матронки, за яким, як з'ясуємо наприкінці частини, виявилася „рука МГБ”. Слід зауважити, що у творі немає сцен національної неприязні: і румуни, і євреї, й українці знаходять спільну мову. Лейтенант Лупул називає Михайла Мігаєм, Гершко – Мойшею, а крайнка Васирина Макушкова – Міськом. Тобто використані 3 варіанти одного імені у трьох різних народів.

Єдиною людиною, яка зрозуміла Дарусю в її горі, став Іван, якого в селі мали за дивака, що не мав своєї оселі, годувався випадковими заробітками та робив дрімби. А далі *Іван* пирскав слиною в обличчя обох, але вони чомусь і не втиралися: – *Знаєте що? Я, як захочу, то і вмру у вашому селі, і мусите будете мене тут ховати. І не ваше псяче діло, що робиться в чийй хаті ночами.* [22, с. 39]. Даруся та Іван Цвичок доповнюють галерею образів диваків, створених в українській літературі, котрі своїми моральними якостями перевершують так званих звичайних людей. Іван, що не має жодних статків, ночує на автостанціях та в дзвіницях, наділений внутрішньою шляхетністю та чулим серцем.

Ім'я *Іван* з давньоєврейського Yochanan – Ягве (Бог) змилосердився, Ягве (Бог) помилував (буквально: Божа благодать; дар богів) [29, с. 61]. Автор не випадково обрав такий антропонім, бо Іван на деякий час став справжньою благодаттю для Дарусі, щиро боронив її від кривдників, намагався вилікувати, пробудив її до життя, але через випадок (з'явився перед нею у військовій формі, такій, яку носив її головний кривдник), став причиною її зриву. Ці двоє, відштовхнутих громадою, бо були не такі як усі, змогли порозумітися. Але свої ж таки люди, сусіди, заздрістю вбили навіть надію на щастя.

Наступний аналізований антропонім *Танасій*. . *А після того, як сільський філософ Танасій Максим'юк сказав перед церквою після їхнього*

вінчання "Най тепер ці двоє роблять діти, а потому будуть робити роботу", то ніхто й поготів не надокучав молодій парі. [22, с. 39]

Панás (похідні форми цього імені — Опанás, Атанás, Танásій, Танás, Танásь, Танá, Танásко, Танасю к, Тасько́) є українсько-білоруським (білор. Апанás, Панás) варіантом власного імені Афанásій (Атанásій, Автанás, Афтан, Афтанás), що виник унаслідок спрощення невластивого цим мовам звукосполучення аф- на початку слова. Це ім'я здавна поширене майже в усіх слов'янських народів, пор.: давньоруське Афанásiи, рос. Афанásiй, пол. Atanazy, чес. Athanasius, слов.

Atanáz (старе Atanázius), болг. Атанás, сербохорв. Атанасије, Атáнас, словен. Atanazij. Староукраїнська писемна мова зафіксувала це ім'я тільки в формі Афанасій, яку вона через посередництво церковнослов'янської (ц.-сл. Афанасии, Атанасии) запозичила з грецької мови. Грецьке ім'я Athanásios походить від прикметника athánatos «безсмертний», утвореного із заперечної частки а- «не-, без-» та іменника thánatos «смерть», що споріднений з давньоіндійським ádhvan̄it «він згас, він зник», dhvāntáh «темний, похмурий», ірландським du(i)ne «смертний».

Ім'я **Ілля** прийшло до нас з давньоєврейської мови. Воно утворилося від ізраїльського імені Еліяху, яке має значення «віруючий», «бог мій» або «сила Божа». Також вважається, що це ім'я — руська інтерпретації біблійного імені Ілля, яке носив один з пророків Старого Завіту. За цією версією ім'я отримує значення «фортеця Господа». *Закладав Михайло того літа вориння в полонині черемошнянського двірника Іллі Джуряка — Ілашка по-сільському, то сховався додому з гір лише на неділю. А жінка в селі тримала господарку* [22, с. 50].

Походження імені **Дмитро** пов'язано з ім'ям давньогрецької богині землі і родючості Деметри. Разом з поширенням християнства з давньої Візантії ім'я прийшло на Русь і швидко завоювало популярність серед різних верств населення.

З грецьким ім'ям Деметріос, від якого бере початок ім'я *Дмитро*, пов'язано безліч інших імен, таких як Митюк, Дмитр, як Дмитро та, а також такі популярні на Русі прізвища як Дмитрієв, Дмитрієвський і так далі. *З каплички, що поруч із дзвіницею, втираючи краєм хустки очі, вийшла Василина Макушкова, а за нею Дмитро Попович — іще добріський дідок із опришківським топірцем у правій руці, та й собі пристали до Михайла, що крутив криничну корбу на подвір'ї вчорашньої школи* [22, с. 61].

Посміялися в селі, побідкалися — та назвати Степана дурним забули. [22, с. 2]. Антропонім *Степан* походить від давньогрецької мови «Стефанос» означає вінець, вінок, корона [29, с. 45].

До головних достоїнств Степана можна віднести його організаторські здібності, спостережливість і оригінальність.

3.2. Жіночий іменник

У романі частотність уживання імен головних героїв дуже висока (Даруся (264 фіксації), Матронка (132), Марія (104)), а інших (другорядних) – низька Параска (16), Варвара (13), Ірина (11), Ілена (4) та інші). Спорадично використані неофіційні варіанти антропонімів (Марія (104) – Маріка (2)). Більшість антропонімів зафіксована в словниках Л. Скрипник, Н. Дзятківської «Власні імена людей», І. Трійняка «Словник українських імен».

Колінкін В. М зазначає, що «у художньому тексті номінації персонажів виконують функції, що виходять за межі категоріального граматичного значення цих класів слів і, таким чином, беруть участь у формуванні смислового аспекту тексту» [15, с. 311]. І дійсно, письменник паралельно створює ім'я і образ, які взаємно уточнюють і доповнюють одне одного, наголошує .

Ми схилиємося до думки Л. Шестопалової, яка стверджує, що «ім'я в художньому тексті, на відміну від реального життя, викликає особливі емоції, набуває конотативного забарвлення, що максимально увиразнює його. Внутрішня форма імені так чи інакше співвідноситься з художнім образом, а етимологія імені перегукується з ним» [46, с. 8].

«Драма на три життя» — так визначає свою трагедію Марія Матіос, проте вміщує ця книга цілу палітру людських доль, позначену багатонаціональним колоритом, що яскраво відбилося на антропоніміконі твору. Персонажі виразно окреслюють історичну епоху, віддзеркалюють матеріальну і духовну культури Західної України.

Зауважимо, що вже у назві авторка вживає антропонім. Н. Баатар з цього приводу відзначає, що «добре обрані або талановито дані назви твору відразу можуть повністю представити даний твір у свідомості читача» [1, с. 33]. На нашу думку, сама назва «Солодка Даруся» при всій її структурній типовості виявляє неабияку асоціативну гру, за якої антропоніми «несуть у собі характерологічні проєкції, пов'язані з уявленнями про потенційні властивості носія імені» [31, с. 144]. Ця назва акумулює в собі загадку, яку читач спроможен буде відгадати, лише перегорнувши останні сторінки роману.

На перший погляд, вона є очевидною: винесення оніма у найсильнішу позицію тексту свідчить про особливу значущість імені у змістовній структурі твору. На це вказує і така його характеристика, як висока частотність (257 вживань), присутність у всіх розділах тексту, вираження ним художнього задуму авторки.

Отже, антропонім *Даруся* можна віднести до ключових онімів роману М. Матіос. Відомо, що «поетонім, який називає дійову особу літературного твору, змістовно й інформативно завжди адекватний прагненню автора зробити ім'я персонажа відповідним його внутрішній сутності (незалежно від того, яка із сторін сутності персонажа і яким чином

виявляється)» [5, с. 120]. Логічною буде спроба віднайти лексичні асоціації імені, обумовлені його зовнішньою формою, тобто проаналізувати з точки зору звуко-символіки слова. Безперечно, асоціацією, що організує сприйняття й оцінку імені Даруся, є асоціативний зв'язок зі словом дар. Зазначимо, що культурний концепт дар — один з базових, універсальних і найбільш важливих у парадигмі людської культури.

Дослідниця Голікова Н. С. запевняє, що для української моделі світу архетипічний концепт дар в усій його полісемантичності відіграє надзвичайно важливу роль [11, с. 157]. Він має, передусім, позитивну конотацію, що засвідчують численні паремії з компонентом дар: приносити в дар; Божий дар (вміння, хист до чого-небудь, талант, здібності, обдарування); що Бог дасть, то все в торбу; усякий дар (пожертва) благо [11, с. 161].

Яскрава аксіологічність цього концепту обумовлює й позитивну оцінку оніма. Марія Матіос, розмірковуючи над образом головної героїні роману, вказувала: «...*Даруся* — це не лише метафора нашої історії, це іще й ключ до розуміння того, що людина — істота не тільки слабка, але й неймовірно сильна і чиста навіть у своєму каліцтві, бідності, і пожиттєвій приреченості. Подеколи — навіть сильніша від здорових і вдатних. Ймовірно, ця вищість — душевна — і є даром.

Однак концепт дар може мати і негативну конотацію: небажаний, нав'язливий, непотрібний, даремний, випадковий. Новий тлумачний словник української мови фіксує такі фразеологізми з лексемою дар: дар — не купля, не гудять, а хвалять; дарованому коневі в зуби не дивляться; дарованому коневі зубів не лічать [15, с. 350].

Як стверджує Подольська К. В., антропоцентризм відображається не лише в створених автором іменах героїв, що ономасіологічно пояснюються контекстом, але й у пронизуючій текст модальності [28, с. 150].

У романі «Солодка Даруся» спостерігаємо асоціативну гру письменниці, побудовану на омонімії лексем *Даруся*, дала, дурна, удар, здорова, здається, згадає. *Вони наче створюють ідейну павутину роману. Зазначимо, що ці лексеми є частотними на невеликому за обсягом уривку тексту: А то мені солодка Даруся дала [22, с. 4]; Вони таки не мають смальцю в голові, а Бога в череві, її сусіди, бо думають, що вона дурна. А Даруся не дурна — вона солодка [22, с. 5]; Даруся роздавала по селу квіти... [22, с. 5]; Але з людьми вона не хоче говорити, бо тоді вони можуть дати їй конфету. Та що про це думати, як нема про що. Люди в селі часом роблять таке, що навіть Даруся хапається за голову, але їх дурними чомусь ніхто не називає, а про неї, що говорить з деревами і квітами, і живе собі, як хоче, хоч і шкоди не робить нікому, думають, як про дурну. А якщо вона таки дурна, хоч і не є видима каліка? [22, с. 6]; Вони в селі собі думають, що Даруся не розуміє, що, аби не казати дурна, вони їй кажуть солодка [22, с. 7];*

Дурна!!! Дурна, а цюці не хочеш? У селі ніхто розумний не нагадує і не дає Дарусі конфет: знає, що від солодкого болить її голова і блює вона дуже [22, с. 7]; А Даруся лишалася з розірваною від болю головою у порожній хаті доти, поки щось не вдаряло їй ножем у серце — і тоді вставала і йшла, куди очі дивилися [22, с. 9];

Отже, Марія Матіос конструює асоціативний фон, що визначає аксіологію імені, в тексті. Ймовірно, асоціація імені *Даруся* зі словом дар в реципієнтів враховувалась письменницею при номінації персонажа.

Не випадково Марія Матіос обирає й демінутивну форму номінації головної героїні — *Даруся*, — утворену афіксацією за допомогою форманта ус-(я), який має експресивне маркування. Наявність у демінутивного деривата емоційних обертонів безперечно: зменшено-пестлива форма імені виражає не пряме значення дружнього, щирого ставлення до номінованого образу, а поблажливе, викликане фізичними недоліками героїні.

Однак чому саме епітетизований антропонім — солодка *Даруся* — виносить в назву твору? На нашу думку, ця епітетизація відіграє у творі провідну роль. Вона обумовлює використання відповідного оні-ма в назві тексту, тим самим позначаючи основну його художню ідею ономастичними засобами.

У «Новому тлумачному словнику української мови» подається таке значення лексеми солодкий: який викликає приємні відчуття, дає насолоду (про запах, аромат і т. ін.). Приємний для слуху, ніжний (про голос, звуки). Який дає моральне задоволення, втіху. Який викликає почуттєву насолоду розм. Близький і рідний серцю, милий (про людину — перев. при звертанні) перен. Який дає відчуття приємності або виражає задоволення, радість, насолоду (про думки, почуття, стан людини). Сповнений достатку, щастя, радості, задоволення; щасливий. Підкреслено ласкавий, надмірно або нещиро люб'язний, облесливий. Який виражає підкреслену ласкавість, надмірну або нещиро люб'язність, облесливість Сердечний, щирий, приємний (про голос, розмову і т. ін.) [10, с. 294–295].

На нашу думку, таке поєднання в назві роману демінутива з конотативно забарвленим епітетом вступає в певну опозицію зі змістом твору, адже розповідається про зовсім «несолодке», гірке життя неприйнятої суспільством дівчини, що володіє даром-прокляттям глибоко зазирати в душі людей, відчувати тонко, а тому й хворобливо, вади суспільства.

Після того, як дія вступає в заключну фазу, читач повертається до назви, збагачений новим знанням, співвідносячи із номінацією солодка Даруся художній зміст образу головної героїні. Цікавим видається той факт, що у номінації матері Дарусі – Матронки – фіксується той самий ключовий лексичний елемент — прикметник солодкий, що і в іменуванні героїні солодкої Дарусі: «А щосте, бідашко-солодашко, доброго зварили?» [22, с.80]. Ймовірно, у такий спосіб авторка натікає на спільну долю, однакове світосприйняття матері та доньки.

Візія страху є домінантою в осмисленні епітета солодка. Це підтверджується таким мікроконтекстом, який ніби акумулює власне авторський негативний заряд цього слова, підтверджуючи думку Марії Матіос, яка стала вже афоризмом: *Слова можуть робити шкоду* [22, с. 15]. Наводимо уривки з тексту роману: *Даруся шепче довго, гаряче, палко, лиш коли-не-коли відривається від хреста, озирючись навкруг, обшарює поглядом усе довкола, і знову припадає до землі, і шепче швидко, ніби боїться, що хтось почує її страшну мову* [22, с. 27]; *Але щоразу, коли Даруся наближається до могилки, душа її також згортається равликом від страху, що її зараз зустріне мертва — без татового голосу — тиша. Якщо не буде його голосу — не стане і її. Без голосу нащо їй жити? Ніхто, жодна душа у світі не знає, що Дарусі лиш тут розв'язуються уста* [22, с. 28]; *Коли вона вперше спробувала заговорити з татом, страшенно перелякалася власного голосу* [22, с. 28]; *Настрашена, вона довго озиралася, ніби шукала істинного господаря голосу, ходила між сусідніми склепами, зазірала під плити, обмацувала дерева. На цвинтарі панувала якась особлива тиша, лиш оте її «тату» все іще вібривало в кронах, у траві, горлі* [22, с. 28–29]; *Аж чую – від Довбушевої могили, а ви знаєте, вона якраз у самому кутикові, при самій дорозі, нечиста сила говорить, людським голосом говорить, та страшним таким, та грубим, таким, як би ведмідь крізь малини дерся* [22, с. 29].

Цікаво, що позитивну конотацію лексеми солодкий спостерігаємо далі у тексті, де ці асоціації зміцнюються і об'єктивуються на лексичному й сюжетно-композиційному рівнях: *І лише від голоса батька їй стає приємно, спокійно, затишно; їй робиться якось чудно, дивно, навіть солодко. Так. Вона чує чи то солодкість, чи млість у грудях – але, о чудо! – від тої солодкості в голові також стає легко* [22, с. 25].

Отже, можна стверджувати, що структура образу *Дарусі* будується з активним використанням емотивної лексики, поетичних конотацій, фігур

поетичного синтаксису, таких як епітети *І, дай Боже, щоби ти, солодка моя дитинко, ніколи не була такою Божою людиною, як Параска* [22, с.16], метафори: *Даруся, зів'яла, геть зовсім безсила, змаліла, як дитинка, мовчки давала себе обертати, а потім сідала, тримаючи голову в колінах, поки Марія холодними руками мастила їй тім'я* [22, с. 8], порівняння: *А Даруся якось ніби встидливо дивилася собі під ноги — і таки пливла поруч з Іваном, як княжна, ще й рукою зрідка поправляла волосся під хустками* [22, с. 60]; *Поки нема Івана – Даруся розслабається, як розсохла груша на її городі* [22, с. 57]; *Іван носив із довбанки жменями здорову, холодну воду і напував Дарусю, як малу дитину, не даючи жодній краплі розлитися, щоб не холодити її груди* [22, с. 65]. Використання демінутива відповідає емоційному маркуванню персонажу. Тому аксіологія в такий спосіб спрямованих асоціацій закономірно визначає сприйняття образу й усього тексту.

Загалом, номінація в романі здійснюється традиційно, «класичним» способом: твір починається введенням головного персонажа, що номінується у звичайній послідовності апелятивними *Хай тато краще питає, чого її так довго не було, ніж має кривитися, що донька ходить, як фіра без* *дишла* [22, с. 22], ономастичними *А Солодка Даруся сидить у квітнику між айстрами, у трьох кроках від Марії з Василюю, заплітає-розплітає давно поріділу сиву косу, слухає незлобну розмову про себе, і лиш тихо усміхається* [22, с. 5];

А Даруся не дурна — вона солодка [22, с. 5] й діалектичними одиницями. *Вона, сирота, носила викопане коріння по селу, як дитину* [22, с. 4]; *Чому вона дурна, коли вона все розуміє, знає, що і як називається, який сьогодні день, скільки яблунь вродило в Маріїнім саду, скільки від Різдва до Різдва людей у селі родилося, а скільки вмерло?!* [22, с. 5]; *З курми вона говорить краще, ніж із людьми* [22, с. 6] .

Показовою з приводу актуалізації асоціативного потенціала власних імен є інтерпретація Марією Матіос імені іншого персонажу твору — **Варвари**. У російській мові цей антропонім співвідносять з апелятивом «воровка», що знайшло своє відбиття у скоромовці «У Варвари все в карманах», де, як зауважує Карпенко М. В. , «антропонім притягає до себе співзвучні асоціати, вбирає в себе «наведені контекстом» оцінні конотації» [17, с. 110]. Марія Матіос так само надає імені негативного звучання. *Порівняймо з паремією Цікавій **Варварі** носа одірвали* [22, с. 217], що експлікує таку рису характеру людини, як схильність до пліткування. *Відповідно до цього образ розкривається передусім у діалогах **Варвари** з селянками, які називають її «відьмою»* [22, с. 4].

Авторка додає до імені прикладку злодійка: *В'яжіть її, Марійо, вона лиш вас до себе підпустить!* — кричала з берега **Варвара-злодійка** до Дарусиної сусідки, розмахуючи скрученим шнуром від білизни [22, с. 10], яку трансформує згодом у прізвисько А по Петрі через Івана з Дарусею знову стало село з ніг на голову: **Варвара**, до якої припечаталось прізвисько **Злодійка**, мало не від хати до хати носила новину — аж давилася від нетерплячки [22, с. 63]. Так, на основі метафоричних та метонімічних зв'язків авторка утворює прізвисько від апелятива, яке покликане увиразнити певну рису денотата-персонажа.

Матронку чоловік і в прямому, і в переносному значенні носить на руках, у них незвичайне кохання, вони живуть замкнуто, тішаться одне одним, і нікого не впускають у свою сім'ю. **Матронка** з чужого села, через це до неї ставляться з пересторогою, вона «не своя», «чужа». Коли народжується Даруся, чоловік сам приймає пологи, що для села немислиме. Літературне Мотрона (Мотря) – латинського походження *matrona* – поважна заміжня жінка [10, с. 163]. **Матронка** *сміється самими лише кругленькими ямками, надкушуючи медову грушу, чим збурює навколо себе цілий рій ос.* [22, с. 41].

Етимологія імені повністю розкриває її характер. Вона не мислить себе без сім'ї, але навіть чоловікові не розповіла про трагічну пригоду, яка сталася з нею, коли радянські війська увійшли на територію сусіднього села за річкою. Тих людей вивозили в Сибір, а вона, заблукавши, потрапила до рук ворогів. Даринка була немовлям, мати її ще годувала.

Після знущань *Матронка*, з'явившись удома, нікому нічого не розповіла незважаючи на те, що чоловік жорстоко її побив. Жінка хотіла зберегти свою сім'ю, коханого чоловіка, рідну дитину, не впустити до родини найменшого натяку на горе. Матронка несправедливо звинуватила доньку в тому, що вона виказала батька перед ворогами народу. Гріхи доньки й батька мали одне покарання – смерть матері. Але спокутувати ті гріхи довелося дитині. У романі поданий мотив материнського прокляття, пов'язаний з вірою в магічну дію слова, його матеріальність, широко розроблений насамперед у баладі, не лише як жанрі народнопісенної творчості, а й літературному.

М. Матіос використовує фонетичні, морфологічні, лексичні та інші особливості покутсько-буковинського говору, у тому числі стосовно антропонімів: літературне ім'я Мотрона, а діалектне – Матрона; у літературній мові Кл. в. Маріє – у діалекті – Марійо; у літературній мові ім'я *Михайло* в Д. в. – *Михайлові*, а в діалекті – *Михайлови*: ... *Матронку* в селі називають Михайловим чудом – Ви, Марійо, у кого георгіни брали, що такі дуже веселі та пишні? – питає Васюта по через паркан сусідку. – ... Я то казав колись Михайлови – не доточуй стріху ззаду, поклади веранду, як хочеш розширити хату... [22, с. 34].

Параска – форма грецького імені Параскева, яке в перекладі означає «переддень свята, підготовка до свята». Зменшувально-пестливою формою цього імені є Паша, Параша, Пана, Паня, Прося чи Фрося. Найбільш характерною рисою для жінок, які носять це ім'я, є щирість. *На ганку стояла захекана Параска Данилюкова* — перша сусідка Куриків, із полотняним

мішком у руках. Вона грубо відсторонила Михайла від дверей і, не прошена, забігла в хату [22, с. 68].

Марія від давньоєврейського тага у дослівному перекладі означає «чинити опір» [9, с. 158]. *Ні Фулячку не кликав... ні сусіду Маріку, а **Марія** сама недавно перший раз злягала, то все те діло добре знає...*[22, с. 34]. Традиційно антропонім **Марія** вже давно в українській літературі асоціюється з жінкою тяжкої долі, матір'ю. У романі це сусідка Михайла та Матронки. Досить поміркована жінка, розважлива, страждає через сина-п'яницю, часто стає на бік сусідів, захищає їх перед своєю співрозмовницею Васютою.

Останню у творі називають **Васюта, Васютка, Василина, Василинка**. Це ім'я утворене від чоловічого Василь – грецького походження *basileus* – цар [34, с. 45]. У цьому випадку етимологія імені протиставляється реальному характерові, бо Васюта – дріб'язкова, занадто язиката, не гребує навіть чужим добром (по-мародерськи привласнює довоєнну великодню сорочку Їлени Курикової й запаску Дзьодзевої жінки), тобто нічого «царського» в ній немає. За недобрі вчинки Бог карає її неможливістю мати дітей. Тому в романі наскрізною є тема гріха і спокути. *Зафайкувала собі й **Василина**, раз по раз затягуючи носом схлип. – Чого ви слинитесь, небого? — як міг лагідно, запитав Михайло, подаючи їй горня води [22, с. 34].*

Наступний аналізований антропонім – **Ірина**. *Ірина* кричала так, що можна було подумати, вулицею йде колона евакуаційних підвод: слова їй зашпортувалися в роті, наче спіткалися об каміння [22, с. 25].

Ім'я Ірина означає «мир», «спокій». Ім'я Ірина прийшло з давньогрецької міфології, де богиню миру і спокою називали Ейрена. Незважаючи на грецьке походження імені Ірина, воно має багато форм різними мовами: Орина, Ярина, Ірена, Іринья.

Розчаровано зітхнула Варвара, полегшено – Їлена, жалісливо – Марія. **Їлена** – українське християнське жіноче ім'я. Походить від грецького імені «Елене», утвореного від грец. («світоч», «смолоскип»).

До української потрапило через староцерковнослов'янське посередництво (Єлена) з середньогрецької мови (де звучало як «Елені»). Народна форма «Олена» пов'язана з характерною для східнослов'янських мов заміною початкового *je* на *o* (пор. укр. і рос. один, біл. адзін < прасл. *jedīнь, укр. і ро с. озеро, біл. возера < прасл. *jezero). Цю сорочку довоєнного Великодня вдягала Їлена — старша Курикова донька.

А цю запаску, що сьогодні висить на Калиничці, як на паркані, носила Дзьодзева жінка лише на Різдво. [22, с. 81].

3.3. Прізвища та прізвиська в книзі

Для творів М. Матіос характерним є вживання окремо імені від прізвища та, навпаки, прізвища від імені або в поєднанні обох назв особи: Іван (147 фіксації), Цвичок (68), Іван Цвичок (16), Михайло (221), Михайло Ілащук (3), Танасій (8), Танасій Максим'юк (6), Дмитро Одайний (1), Одайний (5), Член Колобок (3). На позначення одного героя вживається перифраз: Матронка – Михайлове чудо (5).

Як відомо, ономастичний простір в цілому й антропонімікон зокрема посідає чільне місце серед мовних засобів художнього твору. Власні назви у художньому тексті несуть вагоме смислове й емоційне навантаження, не тільки іменують, а й служать вираженням об'єктів оцінки чи апелювання, виступають засобами характеристики персонажів. Антропоніми, за твердженням Л. О. Белей «не являють собою байдужі до їх художньої функції знаки, вони в якомусь відношенні підпорядковуються загальним закономірностям, що визначають смислову структуру тексту» [4, с. 37].

Матеріалом дослідження послуговували твори Марії Матіос, письменниці, яка, за словами Мосенко Л. Г., «прагне пов'язати бурхливість сьогодення з віковими традиціями, мудрістю рідного народу, його фольклору» [25, с. 47]. Зазначимо, що художній доробок Марії Матіос сьогодні є недостатньо вивченим. Так, її творчості приділено увагу у літературознавчих працях Т. Гундорової, Р. Харчук, Н. Заверталюк, Т. Гребенюк, Ю. Кушнерюк, Т. Ткаченко, Г.-П. Рижкової, Я. Голобородька, у мовознавчих дослідженнях Н. Шарманової, І. Тимченко, Т. Беляєва. І чи не єдиною є спроба ономастичного дослідження творів Марії Матіос у статті А. Вегеш «Літературні герої творів Марії Матіос» [12, с. 330].

Карпенко Ю. зазначає, що «у художньому тексті номінації персонажів виконують функції, що виходять за межі категоріального граматичного значення цих класів слів і, таким чином, беруть участь у формуванні смислового аспекту тексту» [18, с. 411]. І дійсно, письменник паралельно створює ім'я і образ, які взаємно уточнюють і доповнюють одне одного.

Ми схилиємося до думки Л. Шестопалової, яка стверджує, що «ім'я в художньому тексті, на відміну від реального життя, викликає особливі емоції, набуває конотативного забарвлення, що максимально увиразнює його. Внутрішня форма імені так чи інакше співвідноситься з художнім образом, а етимологія імені перегукується з ним» [48, с. 8].

В цілому літературно-художні антропоніми у творах Марії Матіос «адекватно відтворюють, моделюють буковинський антропонімічний узус» [31, с. 147]. Дійсно, більшість персонажів «Солодкої Дарусі» іменуються типовими для регіону, з якого родом сама письменниця, антропонімами, що виконують номінативну функцію: Микола Тригорків, Танасій Макмим'юк, Параска Данилюкова, Васюта Калинин, Іван Цвичок, Заремба, Маріка, Штефко, Фулячок, Фіцик, Ілено, Йванихо, Дзьодзь, Дмитро Угрин, Йорко. Окрему групу онімів в антропо-німіконі роману складають власне

характеристичні номінації персонажів. Первинне значення антропоніма, яке послаблене в реальному житті, у художньому тексті стає промовистим іменем. Деякі прізвища у творі Марії Матіос містять вказівку на характер, зовнішній вигляд, суспільне становище персонажа (наприклад, Курик, Цвичок, Яструб, Лупул). Семантика таких онімів легко розшифровується, оскільки асоціації, які вони викликають, пов'язані зі значенням апелятивної основи імені.

Як відомо, власні назви з промовистою внутрішньою формою у художньому тексті можуть ставати прямо мотивованими, тобто прямо характеризувати через семантику або форму основи іменованій образ, його риси характеру або соціальний тип. Таким асоціативно-характеризуючим у романі Марії Матіос стає прізвище *Лупул* (27 вживань імені). У «Новому тлумачному словнику української мови» знаходимо: Лупул <лупити> лупень — діал. побої [29, с. 2, 524]. Прізвище Лупул асоціюється з побоями, семантика апелятивної основи прізвища «формує» сутність, характер персонажа: *Лупул заговорив по-нашому, чим ще більше здивував Михайла: королівські стражі так добре пильнували сільських людей буковими «сороківниками» за порушення указу vorbiti romaneste, що не одна молодиця і не раз відмовила своєму любчикові, аби не показувати пругів і синців на тілі, отриманих за свій язик, який не хотів обертатися в роті не по-своєму. Так що Михайло, зачувши рідну, а не румунську мову від того, хто увесь час тримав бука над селом, закашлявся* [22, с.111].

Прямо мотивованим є прізвисько черемошнянського хлопця – *Юрка Огронника син. Іван, на псевдо Яструб* [22, с. 157]. Воно утворене шляхом онімізації апелятива яструбки, на що є пряма авторська вказівка в тексті: Іванова боївка громила нову владу і її члени називались «яструбками»: «яструбки патрулювали село».

Прізвисько-псевдо воїна УПА безперечно утворено на базі орнітономена і надає персонажу певних рис характеру. Порівняймо з

характеристикою прізвиська іншого персонажу — *Дмитра Одайного* (6 вживань імені), яку надає сама авторка в тексті: *Десь під обід двері в кабінет директора місцевої восьмирічки відчинилися з шумом і гуркотом — і почерез поріг ввалився-вкотився Дмитро Одайний — комірник колгоспу, якого в селі називали Член Колобок за його опецькувату і круглу фігуру і за непомірно часте вживання слова «член* [22, с. 51].

Експлікацію прізвища *Курик* (24 вживання) бачимо з контексту: *Забирають Куриків з села! Оцеї секунди виваковують. Закурилося за Куриками* [22, с. 132]. Отже, утворене воно від слова курити (у значенні — «виділяти у небо часточки чого-небудь» [34, с. 425] за допомогою традиційного українського здрібніло-пестливого форманта -ик-.

У романі знаходимо також прізвище *Цвичок* (60 вживань), яке містить яскраво виражені конотації. Марія Матіос інтерпретує його в тексті, вказуючи на зв'язок оніма з персонажем: *Ніхто не знав, та й не допитував ніколи, Іванового прізвища, лише відколи світ та сонце люди і діти в Черемошнім призвішуватися йому Цвичком, бо дуже любив Іван збирати по доколишніх селах залізаччя, а найбільше — цвяхи, по-тутешньому «цвики», з яких згодом робив дрімби і продавав їх чи то в Кутах, чи в Косові на базарі* [22, с. 36].

Зазначимо, що прізвище Цвичка, який, до речі, «сожительством займається з невідсудною» [22, с. 52], є демінутивом, утвореним за допомогою форманта ок-, експресивне маркування якого збігається з функцією суфікса -ус- в поетонімі Даруся. У такий спосіб письменниця окреслює певну паралель між персонажами-носіями цих онімів.

Серед усіх аналізованих антропонімів зафіксовано лише два прізвиська — *Злодійка* (Варвара), *Член Колобок* (Дмитро Одайний), а також одне псевдо — *Яструб* (Іван — син Юрка Огронника): *Хлопець був черемошнянський. Юрка Огронника син. Іван, на псевдо Яструб. А по Петрі через Івана з Дарусею знову стало село з ніг на голову: Варвара, до якої*

*припечаталось прізвисько Злодійка, мало не від хати до хати носила новину – аж давилася від нетерплячкиІ почерез поріг вваливсявкотився Дмитро Одайний – комірник колгоспу, якого в селі називали **Член Колобок** [22, с. 53].*

Письменниця використовує андроніми (власні назви жінок за прізвищем чоловіка) із словотворчим формантом -к(а): **Куричка, Данилючка, Юрчачка, Калиничка, Калинячка** (за аналогією до оніма Юрчачка): *І як то можна було тікати від своєї крові, а все на крішечку такої маленької жінки, як **Куричка**, звалити? – Ви, Михайлюню, були свідком: уже яка злосна була Данилючка, а вона таки тоді не пішла грабувати Курикові статки . [22, с. 56]. **Вдовиця Юрчачка** вродила у пивниці, без сторонньої допомоги, хлопчика від румунського жовніра.... Господи милосердний... у бездітної Калинички було стільки своєї одежі, що стачило би на три дівки-відданиці . Калинячка своїх дітей не мала, то взяла вона собі *годованку*. [22, с. 65].*

Рідко особові назви жінок, утворені від чоловічого прізвища, мають у своєму складі суфікс -ов- (Данилюкова): *На танку стояла захекана Параска **Данилюкова** – перша сусідка Куриків, із полотняним мішком у руках. [22, с. 67].*

М. Матіос уживає зменшено-пестливі варіанти онімів із суфіксами -к-, -ус'-, -ут-, -ун-: Варварка, Матронка, Михайлику, Василючка, Даруся, Васюта, Михайлюню. На позначення родини автор використовує лише прізвище у формі множини (Капетутери, Курики): *Нова влада забила Капетутерову корчму дошками навхрест, і з чого тепер жили Капетутери, ніхто не знав, але жили вони таки гірше, ніж до цього [22, с. 23].*

Персонажів, які представляють владу, що панувала на той час на цих територіях, автор називає на прізвище або використовує апелятиви: Дідушенко, офіцер у галіфе, влада (австрійська, румунська, німецька, польська, радянська). У цьому проявляється якщо не повага, то давній традиційний страх перед начальством, бо якою б не була влада, кожен її

представник виявляв риси жорстокості, свавілля або байдужості: Кімнатою ходив старший офіцер, перекидаючи з руки в руку револьвер. У Черемошному його знали недоброю пам'яттю: уповноважений від районного МГБ, майор Дідушенко. Час від часу він налітав у село як фурія, – і разом з ним зникало кілька людей... *Після Дідушенка люди ходили, як мотилишні вівці: на рахунок нібито жива душа є, проте користі з неї – мало* [22, с. 34].

Для офіцера, який катував матір Дарусі і став причиною її душевної хвороби, письменниця не використовує навіть прізвище, таким чином показуючи, що такі представники влади були однаковими (їхні імена неважливі): *Офіцер і дитина дивилися одне на одного, ніби змагалися, хто кого передивиться.* [22, с. 42].

Підступність, обман, нечувана жорстокість – ось на чому тримається радянська влада. Проте лейтенант Лупул (представник румунської влади) – порядна, розважлива, добра людина, він виявив співчуття до Михайла: – ...*А я справді не маю права тебе не брати в армію, Мігаю. Але хай це буде єдиним найбільшим моїм гріхом перед його величністю нашим королем, великою Румунією і Господом Богом.* [22, с. 68].

ВИСНОВКИ

1. Сучасна лінгвістика проявляє неабиякий інтерес до розвитку такого розділу ономазіології, як ономастика, що вивчає власні назви. Приділяється увага також вивченню характеристик антропонімів як окремого класу власних назв, номінативним та культурологічним аспектам лексикона, вивченню концептуалізації знань та уявлень людини про світ, інтеграції лінгвістичного та екстралінгвістичного знання в семантиці власних назв та їх деривативів, модифікації значення антропонімів та дериватів у дискурсі, ролі творчої та практичної діяльності людини в процесах словотворення, в розширенні та звуженні значень досліджуваних одиниць.

Антропоніми та їх похідні є предметом вивчення не тільки мовознавства, а й філософії, психології, літератури, мистецтва, природничих наук.

Антропоніміка – галузь ономастики, що вивчає власні назви людей та їх окремі складники, а також походження, еволюцію та закономірності їх функціонування. Антропонім – це власні імена людей, окремо присвоєне кожній людині як її розпізнавальний знак.

Основна функція антропонімів полягає в тому, що ім'я, прізвище та ім'я по батькові і фактично, і юридично виступають як засіб ідентифікації людини у суспільстві.

Антропоніміка також вивчає такі функції антропонімів у мовленні, як номінацію, диференціацію, зміну імені, пов'язану з віком, сімейним станом, життям серед людей іншої національності, переходом в іншу віру, вступом в таємні товариства та ін.

Антропонім називає, але не приписує ніяких якостей. Вони мають поняттєве значення, для якого характерні такі ознаки:

- а) свідчення того, що носій антропоніма – людина;
- б) вказівка на приналежність до національно-мовної спільноти;
- в) вказівка на стать людини.

2. Власне ім'я супроводжує людину протягом усього життя становить її своєрідний, невід'ємний атрибут. Характерні властивості імені як невід'ємного життєвого супутника, людина усвідомила ще в первісному колективі. У зв'язку з цим, уже на такому рівні у власні назви починає вкладатися своєрідний культовий зміст. Поступово ім'я обросло повір'ями легендами, а його вибір і надання супроводжуються звичаями та найрізноманітнішими ритуалами. Власні назви вміщують у собі таємницю, містику, магію. Таким чином, власні назви цікавлять не лише звичайних людей, а й представників різних наук.

Практично жодний художній твір не обходиться без власників назв, що меншою чи більшою мірою заселяють сторінки книг. Ці оніми привертають пильну увагу дослідників. Активно цей процес розпочинається з другої половини ХХ ст. в результаті чого виокремилась наукова галузь ономастики – літературна ономастика.

3. Нами було досліджено способи називання головних героїв книги Марії Матіос “Нація”. У процесі роботи ми виявили ряд специфічних рис використання письменницею власних назв. Авторка, оперуючи певним історичним періодом, використовує антропонімію, що відбиває систему того часу, а саме 30-70-ті роки ХХ століття. Оскільки події відбуваються на Західній Україні, найчастіше Буковині та Галичині, то й власні назви підібрані таким чином, що здебільшого притаманні насамперед Гуцульщині. Для називання головних героїв письменниця обирає безваріантні оніми (Корнелія, Коляй, Юр'яна, Двогопол, Василь, Катерина, Варварка, Ведусь, Дунусь, Миколайчик, Іван, Шандро, Петро), чи антропоніми, що мають низьку варіантність (Фразина – Фрозинка, Оріся – Оришка, Олюня – Олечка). Для творів М. Матіос притаманним є вживання окремо імені від

прізвища та навпаки, прізвища від імені (Калій, Вирига, Довгопол, Леонід). Серед усіх аналізованих антропонімів нами зафіксовано лише одне прізвисько – Соломон. Текстом засвідчені андроніми: Данилюкова, Гафтинякова.

Для називання героїв письменниця використовує андроніми на -іха (Уласіха). Більшість власних імен зафіксовано словником Л.Г. Скрипник, Н.П. Дзятківської “Власні імена людей” (Юр’яна, Варвара, Микола, Василь, Катерина, Юстина, Іларій, Анна, Марія, Оріся, Тетяна), крім антропоніма Колей. Авторка вживає зменшено-пестливі варіанти онімів (Варварка, Ведусь, Дунусь, Миколайчик, Корнильо, Фрозинка). Текстом майже не засвідчені антропонімоформули, авторка номінує героїв за допомогою імені (Марія); прізвища (Шандро); прізвиська (Соломон); патронімом (Данилюкова); антропоніма (Уласій). У більшості випадків номінації можна вивести повне ім’я персонажа. Значна частина імені походить з грецької, латинської та інших мов (Іларій, Уласій, Корнилій), однак добре адаптованих на українському ґрунті.

На позначення цілої родини М. Матіос використовує лише прізвище (Проданюки). У деяких творах частотність вживання антропонімів дуже висока (Оріся – 60 разів), у інших – низька (Іван – 3 рази). Антропоніми у художньому тексті мають певну символіку, що несе в собі інформацію про персонажів (Анна, Марія). Авторка вживає на позначення героїв апелятиви більшою чи меншою мірою (Корнелія: мама, жінка, дівчина, дівка, дитина, артистка, молодець, чудо, старша дружка, найвірніша подруга, дівиця, зозуля, сирота, поні, дружечка, панночка, красавіца, девка, сучка, Юстинка – бабця, баба).

Нами зафіксовано апелятив, що вживається поряд з іменем і має всі ознаки прізвиська, хоча пишеться з маленької літери – баба Оріся. Проаналізовано 33 антропоніми та антропнімоформули. Тільки в одному творі “Прощай мене...” використано прийом неназивання.

4. У творчому арсеналі Марії Матіос літературно-художні антропоніми — важливий мовний засіб з широкими виражальними можливостями. Письменниця ретельно добирає імена персонажам, враховує явні і приховані асоціації онімів, які часто збігаються з ха-рактеризуючими рисами поіменованих персонажів. Антропоніми в романі «Солодка Даруся» несуть змістове навантаження, оцінюють та адекватно ідентифікують персонажа денотата, сприяють мистецькій реалізації творчих задумів письменниці.

У романі дійовими особами є 49 чоловіків та 20 жінок. Для називання головних героїв письменниця обирає безваріантні оніми: Даруся, Матронка, Славко, Танасій, Варвара, Параска, Дмитро, Петро, Василь, Ірина та інші. Для творів М. Матіос характерним є вживання окремо імені від прізвища та, навпаки, прізвища від імені або в поєднанні обох назв особи: Іван (147 фіксації), Цвичок (68) , Іван Цвичок (16), Михайло (221) , Михайло Ілашук (3), Танасій (8) , Танасій Максим'юк (6), Дмитро Одайний (1) , Одайний (5) , Член Колобок (3). На позначення одного героя вживається перифраз: Матронка – Михайлове чудо (5). У романі частотність уживання імен головних героїв дуже висока (Даруся (264 фіксації), Іван (231), Михайло (221), Матронка (132), Марія (104)), а інших (другорядних) – низька (Славко (25), Параска (16), Василина (15), Варвара (13), Ірина (11), Ілена (4) та інші). Спорадично використані неофіційні варіанти антропонімів (Марія (104) – Маріка (2); Іван (147) – Йван (9); Михайло (221) – Мігай (9) – Мойша (3) – Місько (6); Ілля (1) – Ілашка(4)).

Отже, струнка композиція, динамічний, гострий сюжет, яскраві образи, що закарбовуються в пам'яті, – усе це не справило б належного враження, якби не стиль і мова письменниці. Оніми в тексті роману – один з головних стилістичних чинників. Численні біблійні антропоніми домінують у вираженні християнських мотивів твору. Отже, літературна ономастика є важливим чинником формування ідіолекту письменника. Будь-який

антропонім, що уводиться до художнього твору, семантично пов'язаний з його змістом. Тому, називаючи персонажа, автор спирається на загальний іменник епохи, у якій живе він сам, його герой, на соціальну та національну належність літературного персонажа, його вік, зовнішні та внутрішні характеристики. Не останню роль у процесі найменування персонажів відіграє тема та ідея і, зрештою, сам жанр літературного твору.

Отже, мотивами, що лежать в основі називання літературного персонажа, є власне лінгвістична природа імені, яка, спираючись на інші чинники (соціальний, національний, віковий тощо), цілеспрямовано використовується в текстах окремого літературного жанру. Ономастичний простір роману «Солодка Даруся» складається з типових, знайомих читачеві власних назв. Письменниця використала такі антропоніми, що вписуються в ономастичний досвід людини сьогодення.

При цьому трапляється й щось незвичне (для ХХ ст.), тому антропонімія активно впливає на читача. Переважна більшість головних і другорядних персонажів твору отримує додаткову авторську характеристику через етимологію обраного антропоніма. Власні імена в романі виконують інформаційну, оцінну, естетичну, експресивну та інші функції. Сукупність власних назв твору становить гармонійну єдність і потужну силу, що активно діє на реципієнта, створюючи сповідальну достовірність зображення.

Ономастичний простір книги «Нація» складається із звичних, знайомих читачеві власних назв. Письменниця використала такі антропоніми, що вписуються в ономастичний досвід людини сьогодення. При цьому трапляється і щось незвичне (для ХХ ст.), тому антропонімія стає завдяки цьому духмянішою, соковитішою, активно впливає на читача. Сукупність власних назв твору становить гармонійну єдність і потужну силу, що активно діє на реципієнта, створюючи сподівальну достовірність зображення.

На прикладі прозового твору української письменниці к. ХХ – п. ХХІ століття ми проаналізували антропоніми у семантико-стилістичному плані. На основі проведеного дослідження встановлено одинадцять антропонімічних моделей із різними компонентами: 33 відукраїнських чоловічих і жіночих імен, прізвищ, імен по батькові до варіантів імен, іншомовних імен, прізвищ, імен-символів тощо. Найактивнішими антропомоделями є «ім'я» та «варіанти імен – деривати». Значно рідше у своїй творчості письменниці послуговуються антропомоделями: «ім'я + прізвище», «прізвище + ім'я + ім'я по батькові», «андронім», «ім'я + ім'я по батькові», «ім'я – інонаціональний компонент», «соціально зумовлена форма імені», «антропонім-символ». Найвиразнішими стилістичними функціями розглянутих антропонімів є характеризувальна та функція змалювання міжособистісних стосунків. Слід також зазначити, що авторка дуже ретельно добирає власні назви для героїв своїх творів, враховуючи при цьому як їхню етимологію, так і семантику, що сприяє більш реалістичному зображенню традицій і звичаїв регіону, представниками якого є герої творів.

Отже, у своїх творах Марія Матіос талановито добирає антропоніми, що відповідають реаліям зображуваного часу і можуть бути нині цінними своєю формою та внутрішнім змістовим наповненням. Окрім того, вдало презентований онімікон творів допомагає у створенні образів та характерів, виконує стилістичну й номінативну функції, викликає емоції у читача, указує на ставлення авторки до персонажів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баатар Н. Я. Некоторые теоретические проблемы литературной ономастики: автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Улан-Батор, 1998.
2. Бакум З. П. Антропоніми у мові творів Марії Матіос (інтерв'ю з поетесою М. Матіос). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Лінгвістика*. 2010. № XII. С. 197–200.
3. Бакастова Т. В. Семантизация имени собственного в целом худ. тексте : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Одесса, 1987. 16 с.
4. Белей Л. О. Літературно-художня антропонімія як джерело розвитку національного імені українців. *Мовознавство*. 1993. №3. С. 35–40.
5. Белей Л. О. Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії. Ужгород: Аспект – Поліграф, 2002. 175 с.
6. Белей Л. О. Українська літературно-художня антропонімія кінця XVIII ст.: автореф. дис. ... доктора филол. наук: 10.02.04. Ужгород, 1997. 48 с.
7. Бичик Г. Способи номінації та функціонування власних імен у серії романів Ерін Хантер «Воїни». *Серія філологічні науки*. 1989. № 3. С. 338–341.
8. Бондалетов В. Д. Русская ономастика : учеб. пособие. Москва : Просвещение, 1983. 224 с.
9. Вербич В. Євангеліє від Марії, Або «Людина навіть у безвиході має вибір». Під куполом спільного неба. Есеї та діалоги. Луцьк: ПВД «Твердиня», 2006. 216 с.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Ірпінь: ВТФ «Перун» , 2007. 1728 с.
11. Голікова Н. С. Структурно-ономасіологічна парадигма топонімів – назв вулиць міста Дніпропетровська. *Українська мова серед*

інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри : матеріали міжнародної конференції, Кривий Ріг, 5–6 листопада 2009 р. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2009. С. 155–161.

12. Женеvський Д. *Історія української літератури*. Від початків до доби реалізму. Тернопіль : Феміна, 1994. 497 с.

13. Зайцева К. Англійська стилістическа онoмастика : тексти лекцій. Одес. гос. ун-т. им. И. И. Мечникова. Одесса, 1973. 42 с.

14. Калинин В. М. Поэзия онима. Донецк : Юго-Восток, 1999. 408 с.

15. Колінкін В. М. Теоретичні основи поетичної онoмастики : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01. Донецьк, 2000. 449 с.

16. Карпенко М. В. Передмова. *Літературна онoмастика української. та російської. мов: взаємодія, взаємозв'язки* : зб. наук. пр. 1992. С. 3–4.

17. Карпенко М. В. Онoмастика в художественной літературе. Минск: БГУ , 1976. 150 с .

18. Карпенко Ю. Власні назви в художній літературі. *Slowianska onomastyka*. Warszawa; Krakow, 2003. S. 452–456.

19. Колесник Н. С. Українська фольклорна онoмастика у загальнослов'янському контексті : конспект лекцій. Чернівці : Рута, 2000. 39 с.

20. Ліщинська Г. Д. Прізвиська мешканців Івано-Франківщини, що вказують на професію чи заняття людини. Київ: Прикарпат. нац. ун-ту, 2010. 25 с.

21. Матіос М. Нація. Проза. Львів : Кальварія, 2002. 216 с.

22. Матіос М. Солодка Даруся. Львів : Кальварія, 2007. 174 с.

23. Мазуркін М. “Я не хочу, щоб мене читали в метро” : (інтерв'ю з поетесою М. Матіос). *День*. 2001. С. 18–19.

24. Мацько Л. І., Мацько О. М., Сидоренко О. М., Стилїстика української мови : підручник / за ред. Л. І. Мацько. Київ : Вища шк., 2003. 462 с.
25. Мосенко Л. Г. Українські імена і прізвища. Київ: Знання, 1996. 47 с.
26. Немировська О. Ф., Немировська Т. В. *Українська літературна ономастика: взаємозв'язки і паралелі поетики. Літературна ономастика українських та російських мов: взаємодія, взаємозв'язки* : зб. наук. пр. Київ, 1992. С. 18–25.
27. Панцьо С. Є. Антропонімія Лемківщини. Тернопіль: Книжково-журнальне в-во «Тернопіль», 1995. 128 с.
28. Подольська К. В. Словарь русской ономастической терминологии.. Москва : Наука, 1978. 196 с.
29. Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей. Словник-довідник ред. В. М. Русанівський. 3-тє вид., випр. Київ, 2005. 334 с.
30. Сколоздра О. Літературно-художня ономастика як предмет дослідження у вищій школі. *Вісник Львівського університету. Філологічні науки*. Львів, 2010. № 50 С. 355–360.
31. Стовбур Л. М., Мороз К. В. Стилєтвірна функція антропонімів у книзі М. Матіос «Нація». Мова. *Свідомість. Концепт*: зб. наук. статей / відп. ред. О. Г. Хомчак. Мелітополь : ФОП Однорог Т. В., 2019. № 9. С.145–149.
32. Стовбур Л. М., Мороз К. В. Текстотвірна роль жіночих антропонімів у книзі М. Матіос «Нація». *Нове у філології сучасного світу* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Львів: ГО «Наукова філлогічна організації «ЛОГОС», 2019. С.40–44.
33. Стовбур Л. М., Мороз К. В. Стилєтвірна функція афоризмів у романі В. Лиса «Із сонцем за плечима. Поліська мудрість Пелагеї». *Соціально-гуманітарні дослідження та інноваційна освітня діяльність*:

матеріали Міжнародної наукової конференції. Дніпро: СПД «Охотнік», 2019. С. 238–240

34. Сучасний тлумачний словник української мови : 65000 слів за ред. В. В. Дубічинського. Харків: Школа, 2006. 1008 с.

35. Трійняк І. Словник українських імен. Інститут української мови НАН України . Київ : Довіра, 2005. 509 с.

36. Українська мова. Розмовна мова : енциклопедія / редкол. Русанівський В. М., Тараненко О.О., Зяблюк М. П. та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Вид-во "Українська енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 2004. С.455–494.

37. Українська мова. Мова і суспільство : енциклопедія / редкол. Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін. Київ : "Українська енциклопедія" ім. М.П. Бажана, 2000. С. 317–384.

38. Ушинський К. Д. Рідне слово : у 2 т. *Вибрані поетичні твори*. Київ. : Рад. шк., 1983. 122 с.

39. Харчук Р. Сучасна українська проза: Постмодерний період: навч. посібник. Київ: Академія, 2008. 247 с.

40. Червак Б. Феномен «Дарусі». *Літературна Україна*. 2004. 2 вересня. С. 6.

41. Червон Б. Символіка часу в творах Марії Матіос. *Слово і час*. 2000. С. 52–53.

42. Червон Б. Символіка часу в творах Марії Матіос. *Слово і час*. 2000. № 4. С. 122.

43. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття : конспект лекцій. Ужгород: Вид-во Ужгород. ін-ту, 1970. 130 с.

44. Шевченко М. Вона пише, як Марія Матіос. *Літературна Україна*. 2002. №3. С. 3.

45. Шевченко М. Дивацтва М. Матіос. Про книги М. Матіос "Життя коротке" та "Нація". Чернівці, 2000. 18 січня. С. 2

46. Шестопалова Л. Д. Специфіка антропонімів у химерній прозі (на матеріалі творчості В. Дрозда): автореф. дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 2006. 19 с.

47. Шкіринець Г. До проблеми становлення термінів літературної ономастики: *Українська термінологія і сучасність*. 1997. №5. С. 117–119.

48. Шумило Н. М. Під знаком національної самобутності. Київ: Задруга, 2003. 354 с.

49. Шукай О. Жіночий образ як інтерпретаційна модель подій національної історії (на прикладі роману Марії Матіос «Солодка Даруся. URL:<http://litzbirnyk.com.ua/wp-content/uploads/2017/01/59.18.16.pdf> (дата звернення 23.09.2019) .

50. Fitzgerald F. Scott Selected Short Stories. Moscau. Progress Publishers, 1979. 356 p.

51. Mytnik I. Antroponimia Wołynia w XVI–XVIII wieku I. Mytnik. Warszawa : Uniwersytet Warszawski, 2010. 412 s.

52. Szulowska W. Imiennictwo dawnej ziemi halickiej i lwówskiej. Warszawa, 1992. 87 s.

53. Vallow U. Eigennamen und Recht Tübingen. Weltbild, 1999. 160 s.

54. Wolnicz-Pawłowska E. Antroponimia łemkowska na tle polskim i słowackim. Warszawa, 1993. 340 s.